

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Bc. Aneta Bartošová

Střídavá péče a její dopady na děti předškolního věku

Olomouc 2020

Vedoucí práce: Mgr. Pavla Andrysová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Střídavá péče a její dopady na děti předškolního věku“ vypracovala samostatně a že jsem všechny použité zdroje uvedla v seznamu literatury.

V Olomouci dne 28. 4. 2020

.....
Bc. Aneta Bartošová

Poděkování

Děkuji vedoucí mé diplomové práce Mgr. Pavle Andrysové, Ph.D. za odbornou pomoc a cenné rady při jejím zpracování. Dále děkuji rodinám, které byly tak ochotné se podělit o svou osobní zkušenost se střídavou péčí, ve které mají své předškoláky a dále děkuji své rodině, která mi byla při psaní této diplomové práce velkou oporou.

OBSAH

ÚVOD.....	6
TEORETICKÁ ČÁST	7
1 Rodina.....	8
1.1 Současná rodina	9
1.1.1 Znaky současné rodiny	10
1.2 Role rodičů ve výchově.....	11
1.2.1 Vztahový trojúhelník mezi otcem, matkou a dítětem.....	12
1.3 Rozpad rodiny	14
1.3.1 Rozvod.....	14
1.3.2 Druhy porozvodové péče o děti	16
2 Střídavá péče.....	18
2.1 Právní zakotvení institutu střídavé péče.....	19
2.2 Předpoklady pro střídavou péči.....	20
2.3 Cochemská praxe	25
2.3.1 Principy Cochemské praxe	25
2.4 Střídavá péče u nás a v zahraničí	27
2.4.1 Vývoj četnosti svěřování dětí do střídavé péče v ČR.....	28
3 Děti předškolního věku.....	30
3.1 Předškolní dítě a dětství	30
3.1.1 Potřeby dítěte	31
3.1.2 Práva a povinnosti dětí.....	33
3.2 Emoční vývoj předškolních dětí.....	34
3.2.1 Znalost a porozumění emocím.....	34
3.2.2 Dětské strategie.....	36
3.3 Kresba jako nástroj poznání dítěte	37
3.3.1 Kinetická kresba rodiny	38

EMPIRICKÁ ČÁST	40
4 Design výzkumu	41
5 Analýza výsledků výzkumu.....	48
6 Interpretace výsledků.....	57
7 Diskuze	62
Závěr	66
Zdroje.....	69

ÚVOD

Každým rokem se zvyšuje počet řízení, ve kterých se přímo projednává model výchovy dětí po rozvodu nebo rozchodu rodičů, kterým je střídavá péče. Procentuální podíl dětí svěřených do střídavé péče se zvyšuje nejenom u nás v České republice, ale dá se označit za trend celoevropský. Některé země staví dokonce střídavou péči do pozice, kde je tento model péče o nezletilé děti po rozpadu manželství modelem preferovaným. Do výlučné péče jsou zde děti svěřeny až tehdy, pokud není střídavá péče možná. Tyto snahy byly rovněž zaznamenány i v České republice, avšak tento návrh nebyl Parlamentem České republiky přijat. A ačkoliv je tento způsob výchovy dítěte umožněn českým právním řádem již od roku 1998, stále je považován za kontroverzní jak v právním odvětví, tak i v běžné populaci. V kontextu stále vysokého procenta rozvodovosti v České republice však bude střídavé péči věnována pozornost pravděpodobně i nadále.

Ke zpracování tématu diplomové práce mě vedlo osobní setkání s dětmi v mateřské škole, které byly svěřeny rodičům do této formy výchovy. Střídavá péče je v poslední době často diskutovaným tématem, avšak cílová skupina dětí předškolního věku je u nás v České republice prakticky neprozkoumaná. A proto mě zajímalo, jak se tento způsob výchovy na dětech odráží. Hlavním cílem diplomové práce je zjistit, jaké dopady má střídavá péče na děti předškolního věku a za jakých podmínek je střídavá péče pro děti vhodná.

V teoretické části práce jsem se zaměřila na tematiku současné rodiny, jejíž neoddelitelnou částí je její rozpad. V rámci rozpadu rodiny jsem zde uvedla druhy porozvodové péče o děti, kde jsem podrobně rozpracovala problematiku střídavé péče, jež je stěžejní tématem diplomové práce. Střídavé péči je věnována celá jedna kapitola, ale odkazy na ni lze najít i v poslední kapitole teoretické části práce, která se zabývá dětmi předškolního věku v kontextu reakcí předškolních dětí na rozpad rodiny. Praktická část práce se snaží pomocí polostrukturovaných rozhovorů, analýz dětských kreseb a analýz esejí, jež napsali sami rodiče dětí, najít odpověď na cíle a výzkumný problém celé práce.

„Děti mohou jen žít, dospělí musí zápasit.“

Lev Nikolajevič Tolstoj

TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

První kapitola diplomové práce, jež nese název „Rodina“, se zabývá současnou rodinou 21. století a rolí rodičů ve výchově. Dále se zabývá rozpadem rodiny, který má různorodé dopady na životy dětí, jež do těchto rodin přišly na svět. Po rozpadu rodiny se rodiče dětí musí dohodnout, jakým směrem se bude jejich fungování odehrávat. Pokud se rodiče nejsou schopni na výchově dětí rozumně dohodnout, musí jim v této věci pomoci soud. V této kapitole se tak dozvíme i o druzích porozvodové péče o děti. Cílem kapitoly je přiblížit prostředí současné rodiny, roli matky a otce ve výchově, rozvod a druhy porozvodové péče o děti. Těmito druhy jsou péče výlučná, společná a střídavá. A jelikož je diplomová práce zaměřena především na péči střídavou, bude problematika střídavé péče podrobněji rozvedena v následující kapitole.

Ruský spisovatel Lev Nikolajevič Tolstoj řekl, že „rodina je jednou z nevyhnutelných podmínek štěstí“ (Cajthamlová, 2017, s. 283). Rodina je pro všechny z nás velké a důležité téma. Přes všechny dlouhodobé i pomíjivé proměny své vnější formy rodina je a zůstává klíčovým prostředím pro výchovu a vývoj dětí (Bakalář a kol., 2006, s. 7). Rodina je pro jednotlivce primárním kontextem lidské zkušenosti po celou dobu jeho života. Pojem rodina se dá použít v situaci, kdy mezi sobě si navzájem blízkými lidmi existují intenzivní a kontinuální psychologické a emocionální vazby. Může se zde jednat jak o nesezdaný pár, tak o rodinu náhradní, či rodinu nově vytvořenou. Jednou ze zásadních charakteristik rodiny je rodinná identita. V dnešní době se však uspořádání rodin včetně jejich způsobu života různí. Tradiční nukleární rodina, kterou tvoří rodiče a jejich děti, je v současnosti jen jedním z modelů, jak dnešní rodina může vypadat (Sobotková, 2012, s. 115).

Podle Švrčinové (2010, s. 25) můžeme rozdělit rodinu podle velikosti na rodinu malou; nukleární, která označuje, jak už jsme si v předchozím odstavci řekli, pouze rodiče a jejich děti. Dále hovoří o rodině rozšířené, ve které figurují i jiní příbuzní, kterými jsou zpravidla prarodiče a v poslední řadě o rodině velké, do které se řadí i širší příbuzenstvo. Pokud jde o funkce rodiny, tak dle Jedličky (2015, s. 35) spočívá primární funkce rodiny v tom, že již od narození ovlivňuje vývoj jedince. Dítě si v rodině vytváří citové vazby, které na něj mají dlouhodobý vliv a které se trvale zapisují do jeho duševního života. Jedinec si s sebou do života odnáší základní pojetí citů a modely chování jakožto svoje vlastní dispozice. Jedinec si také v rámci rodinného uspořádání osvojuje základní životní stupnici hodnot, pomocí níž se připravuje na svůj společenský život.

Socializační funkce rodiny jsou velmi širokého charakteru. Rodina zajišťuje jak uspokojování biologických potřeb dítěte, díky kterým jsou zajištěny podmínky pro jeho zrání a růst, tak svého potomka připravuje na přijetí rolí a vzorů jednání. Podle autora se z tohoto základu rozvíjí vědomě řízená výchova, což znamená utváření návyků, sebekontroly, učení a rovněž přijetí disciplinovaných forem jednání anebo očekávání odměn či trestů. Rodinné společenství tak klade základy jedincova budoucího jednání mimo rodinu samotnou (Jedlička a kol., 2015, s. 35). Kromě funkce socializační, výchovné a emocionální má rodina ještě funkci ekonomickou, kdy rodina sdílí soukromí a hmotné statky a dále funkci reprodukční, kde jde o početí potomků (Cajthamlová, 2017, s. 284).

1.1 Současná rodina

Soudobá česká rodina představuje různorodé formy rodinného soužití, které jsou nejen výsledkem rozličných životních voleb a preferencí, ale také snižující se stabilitou rodin a proměnlivostí životních a rodinných drah. V dnešní době ztrácí rodina na významu. Obdobný význam jako rodina má pro lidi také jejich profese či zaměstnání, a to převážně z důvodu zajištění příjmů či seberealizace. A zvláště v některých etapách rodinného cyklu naráží zvládnutí rodinných a pracovních povinností na subjektivní či objektivní bariéry. Sladění obou sfér je však předpokladem ke spokojenosti jednotlivce v rodinném prostředí. Pokud v rodině chybí stabilita, odráží se to na fungování celé domácnosti. V naší společnosti jsou rodiny, které jsou vysoce autonomní, ale také rodiny, jež se neobejdou bez určité společenské podpory. Tyto rodiny pak čelí různým rizikům. Jsou to rodiny samoživitelek, sociálně oslabené rodiny či rodiny se zdravotně postiženým členem (Kuchařová a kol., 2019, s. 12).

Současné rodinné prostředí má několik podob. Cajthamlová (2017, s. 286) rozděluje rodinné prostředí na rodinu úplnou, neúplnou, adoptivní a dále na rodinu, kde jsou děti ve střídavé péči, či ve výlučné péči jednoho z rodičů. Navzdory formám lišícího se rodinného prostředí mají rodiny své specifické představy o výchově a vzdělávání svých dětí. Rodiče jsou zatíženi pracovními povinnostmi, a proto pocítují nedostatek času pro naplňování výchovné role podle svých představ. Ekonomické a společenské změny vytvářejí pro tuto rodinnou funkci náročnější prostředí, ale těžiště výchovy dětí stojí stále především na rodině. V současnosti se však zdá, že se česká společnost stává k vnímání výchovných, ale také sociálních problémů a rizikům v rodinách citlivější. Z hlediska počtu rozpadajících se rodin však stále neumíme problémům předcházet a zachytit je již v zárodcích (Kuchařová a kol., 2019, s. 11-12).

1.1.1 Znaký současné rodiny

Znaký dnešní rodiny se zabývá Čábalová (2011, s. 202). Podle autorky by rodina měla být pro dítě i a její další členy bezpečným místem ve chvílích radosti i v době stresů, konfliktů, krizí a nemocí. V rodině by měl být poskytnut prostor pro seberealizaci všech jejích členů a taky by zde měl být prostor pro řešení rodinných krizí. Pokud však budeme hovořit o objektivních znacích současné rodiny 21. století, tak ta se od století předešlého liší následujícím způsobem.

Dle Čábalové se snižuje počet příslušníků v nukleární rodině a navzdory tomuto faktu dochází uvnitř rodiny k odcizování jejích jednotlivých členů. Dále je zde větší míra rozvodovosti, strategie výchovy přešla od autoritativního modelu výchovy k modelu demokratickému až liberálnímu. Dále vzrostla mezi jednotlivými sociálními vrstvami rozdílnost v socioekonomické úrovni, došlo ke snížení hodnot uvnitř rodiny a vznikla dvoukariérová manželství, kdy se žena musí starat jak o domácnost, tak přispívat podobným dílem financí do rodinného rozpočtu jako její partner. A v poslední řadě došlo k izolovanosti nukleární rodiny od rodiny rozšířené čili od prarodičů dětí. Znaký současné rodiny si proto ukážeme na následujícím obrázku, kde můžeme tyto znaký vidět přehledně.

Obr. 1: Znaký současné rodiny (Čábalová, 2011, s. 202)

1.2 Role rodičů ve výchově

Každý člen má v rodině svoji nezastupitelnou roli. Ve vztahu k dítěti je nejvíce důležitá role rodičů, tedy jak role matky, tak role otce dítěte. Pro dítě ve věku do 3 let jsou pro jeho výchovu a vývoj důležití oba rodiče. Pro dítě hrají v jeho životě nezastupitelnou roli (Kantorová a kol. 2010, s. 31). Šulová (2010, s. 127) staví rodiče vzhledem k dětem do pozice autority. Rodiče podle autorky poskytují dětem v průběhu přirozených společných aktivit ničím nezastupitelný komplementární model chování dvou pohlavních pólů, které jsou v přírodě zastoupeny. Šulová podotýká, že je komplikující, když dítěti chybí vzor vlastního pohlaví, neboť dítě se pak identifikuje s pohlavím opačným. Na základě interakce s dospělými roste v dítěti pocit zodpovědnosti, a také respekt k sociálnímu řádu. A aby rodiče dosáhli toho, čeho ve výchově chtějí docílit, mají na této cestě k dispozici různé výchovné techniky (Hoskovcová, 2006, s. 33).

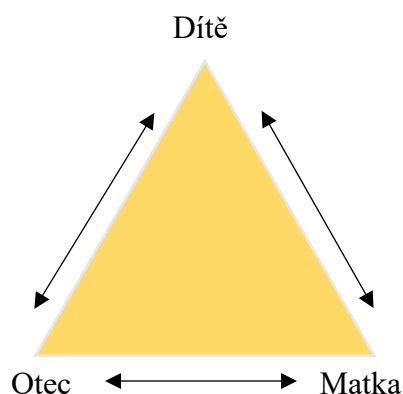
Řada rodičů si klade otázku, který styl výchovy je pro dítě nejlepší zvolit. Jestli být tvrdý, neoblomný, či laskavý, chápající a tolerantní. Základní strategie výchovy dělíme dle Jakubcové (2013, s. 15) na autokratický styl, demokratický styl a liberální styl výchovy.

Podle autorky existují ještě další výchovné styly, které se při dosahování výchovných cílů nepovažují za příliš optimální. Je to příliš úzkostná výchova, rozmazlující výchova, perfekcionistická výchova, protekční výchova a zavrhuující výchova. V případě střídavé péče, na kterou je tato práce zaměřena, se kromě třech výše uvedených stylů výchovy vyskytuje na základě výzkumu práce v hojném rozsahu **rozmazlující styl výchovy**, a to vždy u jednoho z rodičů. Převážně tedy u toho, který si chce dítě získat na svou stranu. Když rodiče děti nadměrně rozmazlují, dochází zde k nadměrnému oceňování přirozených projevů dítěte. Rodiče se tímto výchovným stylem snaží kompenzovat dítěti vše, o co bylo podle nich připraveno (Jakubcová, 2013, s. 15-16).

Špaňhelová (2010, s. 22) se ve své knize zabývá rodičovským soužitím, kde je podle ní velmi důležitá ve vztahu k dítěti jednota rodičovských názorů. Pokud totiž jeden rodič dítěti řekne na danou věc ano a druhý naopak ne, dítě je z takových odpovědí zmatené. Neví, kde je pravda, a proto půjde za rodičem, který mu bude svojí odpovědí vyhovovat více. Dítěti tato jednota přináší jistotu, neboť dítě potřebuje stejnou navigaci pro své chování. V případě střídavé výchovy nastává dost často u rodičů nesoulad v rodičovském sjednocení a tato nejednota ze strany rodičů je pak mnohdy dítětem zneužívána.

1.2.1 Vztahový trojúhelník mezi otcem, matkou a dítětem

Z psychologického pohledu se dítě nevyvíjí pouze v párovém vztahu mezi matkou a dítětem, ale především ve vztahovém trojúhelníku, jenž tvoří otec, matka a dítě. Vedle matky je otec totiž pro své dítě první a životně nejdůležitější osobou. Platí, že čím delší dobu tento vztahový trojúhelník mezi otcem, matkou a dítětem funguje, tím lépe se dítě během svého života rozvíjí. A to platí i po případném rozvodu nebo rozchodu rodičů. Dítě se v tomto vztahu učí zacházet se světem, a také samo se sebou. Učí se hlavně tomu, jak zvládat své emoce a jak přistupovat k ostatním lidem. Pokud dítě vychovává matka společně s otcem, tak si dítě samo za jejich přítomnosti propojuje vzory ženského i mužského světa (Kuchařová a kol., 2019, s. 165). Pro představu, jak takový vztahový trojúhelník vypadá, jsme si jej názorně zobrazili na následujícím obrázku.

Obr. 2: Vztahový trojúhelník otec-matka-dítě (zdroj vlastní)

Základními principy zdravého rodinného fungování jsou soudržnost, přizpůsobivost a komunikace. **Princip soudržnosti** souvisí s rodinným soukromím, citovou blízkostí a sounáležitostí. Ve funkčních rodinách je tento princip vyvažován přiměřenou autonomií jejich členů a jejich individualitou. V rodinách s dětmi předškolního věku by měly soudržné síly převažovat. Dalším principem je **míra adaptability**, což znamená přizpůsobování se jednotlivých členů rodiny měnícím se požadavkům a nárokům života. V případě, že ve struktuře rodiny nastane radikální změna z důvodu rozvodu rodičů, je v tomto případě nutné adekvátně reagovat a přizpůsobit této situaci celý chod rodiny. Třetí princip, který je naprosto klíčový při vytváření rodinné atmosféry, je princip **komunikace v rodině** (Sobotková, 2012, s. 118-19).

Princip komunikace je zcela zásadní zejména při řešení problémů nebo plánování změn. Rodiče, kteří mají děti ve střídavé péči, komunikaci mezi sebou neuniknou. Pokud spolu rodiče komunikují přímo a otevřeně, působí to v rámci jejich rodinného soužití jako ochranný faktor. Pokud spolu rodiče naopak nechtějí komunikovat či komunikují nejasně a poruchově, násobí to jejich rodinnou nepohodu a dopad různých stresů. Způsob komunikace je velmi důležitý i v rodinách, které spolu nesdílí neustále společnou domácnost. Udržet komunikaci na jisté úrovni vyžaduje od všech jejich členů určité úsilí a sebeovládání. Rodiče, kteří na konstruktivní vzájemnou komunikaci dbají, ocení tento způsob především v budoucnu u svých dětí, které pak budou umět rovněž komunikovat jasně, přímo a nezraňujícím způsobem (Sobotková, 2012, s. 119).

O vztahu rodičů k dítěti hovoří Bakalář (2006, s. 18), který říká následující:

„Pozitivní vztah k dítěti, jinak řečeno láska k němu, je podmínkou sine qua non pro jeho další normální vývoj.“ Jinak řečeno bez lásky si k dítěti jako rodič nikdy nemůžeme vybudovat pozitivní vztah. Rodiče by měli své děti rozvíjet v lásce a napomáhat k tomu, aby se jejich děti cítily šťastné. Pokud jde o vztah otce, matky a dítěte, tak by se otec měl snažit především o budování jejich vzájemného vztahu. Otec by měl být v rodině pro matku oporou. Pro dítě je důležité vidět, že je otec v jednotě v rámci výchovných postupů spolu s matkou. Matka by poté měla být v jednotě s otcem a podpořit jeho názor. Otec je především pro chlapce důležitý z hlediska identifikace. Pro syna je otec v mnoha ohledech vodítkem pro jeho pozdější chování (Špaňhelová, 2010, s. 21).

Podle Mikulkové (2015, s. 15) nebyli nikdy otcové tolik zainteresovaní v procesu výchovy jako dnes. Nikdy se otcové na provozu a chodu domácnosti nepodíleli tolik, jako nyní. Současně se změnil způsob výchovy, která přešla od autoritářství k možnosti rovnosti a bezprostřední komunikace mezi jednotlivými členy rodiny. Z tohoto pohledu by se tak mohlo v dnešních rodinách vyrůstat lépe než dřív. Opak je však pravdou. V současném světě probíhají diskuse o jakési krizi rodiny. Partnerské vztahy jsou křehčí než kdy před tím, rodiny se rozpadají místo toho, aby rodiče hledali řešení, jak danou situaci zachránit. Téměř čtvrtina dětí vyrůstá pouze s jedním rodičem, z toho pouhá část dětí se pravidelně vídá s druhým rodičem. U dětí tak přibývá psychických obtíží, výchovných problémů a rizikového chování. Zejména po rozvodu či rozchodu rodičů mají děti deficit při naplňování jejich základních vývojových potřeb (Kuchařová a kol., 2019, s. 165).

1.3 Rozpad rodiny

Řada rodin se někdy ocitne v krizové situaci. Krize je častým bodem obratu a vede k velkým změnám v rodinné struktuře. V případě, že se krize ubírá negativním směrem, nastává zde v rámci fungování rodiny určitá dysfunkce. Při rozpadu rodiny bývá nejvíce zasažena její emocionální funkce, která je ze všech funkcí rodiny nejkřehčí. Tato funkce je však pro členy rodiny subjektivně velmi významná, jelikož se týká citových vazeb a intimity uvnitř rodiny samotné (Sobotková, 2012, s. 123).

1.3.1 Rozvod

Rozchod a rozvod s životním partnerem rozebírá ve své knize Kuchařová a kol. (2019, s. 166). Rozvod je zde používán v rovnocenném významu společně s rozchodem, neboť z hlediska dopadu rozpadu rodiny na děti víceméně nezáleží na tom, zda rodiče, kteří se rozcházejí nebo již rozešli, byli manželé, či ne. Rozvod bývá označován za druhý nejvíce stresující podnět (hned po náhlém úmrtí blízké osoby), jaký současný dospělý člověk může v naší kultuře zažít. A neexistuje věk, ve kterém by rozvratem vlastní rodiny netrpělo dítě. Jde zde jen o to, že děti reagují v určitých obdobích vývoje osobnosti různým způsobem, a to podle věku a také podle pohlaví (Matějček, 2000, s. 14). Důsledky psychické zátěže, které jsou děti v tomto období vystaveny, bývají rodiči či blízkými osobami často nerozpoznány. Mnohdy se totiž projeví až v některé z pozdějších vývojových fází, jako je třeba navazování partnerských vztahů či s tím souvisejícím obdobím puberty.

Děti obvykle chtějí žít s oběma rodiči, avšak někdy si raději přejí, aby se rodiče rozvedli. Bývá to především tehdy, když je vztah rodičů dlouhodobě konfliktní. Pro děti tato situace vytváří určité napětí. Stává se, že děti uzavřou koalici s jedním rodičem proti druhému, ale také se může stát, že samo dítě jednoho rodiče zatvrzele odmítá. Rodičům se s dětmi obvykle o rozhodnutí rozvést se těžce mluví, a tak tento rozhovor oddalují. Děti se o něm poté často dozvídají velice nevhodným způsobem, jako je třeba hádka rodičů. Rodiče v této situaci obvykle podceňují schopnost dítěte tvořit si jejich vlastní porozumění situaci. Děti však s rozpadem partnerství jejich rodičů potřebují být seznámeny, aby věděly, jak o ně bude postaráno. A to hlavně v případě snahy rodičů o to, aby děti byly i nadále v rámci možností spokojené. Rodiče by zde měli zohledňovat především zájem dítěte. Nutno podotknout, že vzhledem k genderové asymetrii bývá častěji odmítaným rodičem otec (Gjuričová, Kubička, 2009, s. 100).

1.3.1.1 Dopad rozvodu na děti

Rozpad partnerství je v dnešní době zcela běžným jevem. Teyber (2007, s. 12) hovoří ve své knize o tom, jak rozvod působí na děti. Pokud jde o rozpad manželství, tak je zde důležité rozlišovat mezi prvotní reakcí dítěte a mezi dlouhodobou adaptací na tento stav. Dlouhodobé reakce se potom liší v závislosti na tom, jakým způsobem rodiče v průběhu rozpadu jejich vztahu a také po něm reagují na chování a jednání dítěte. Nejdůležitějším faktorem, který tuto dlouhodobou adaptaci ovlivňuje, je především množství konfliktů, které mezi rodiči probíhají za přítomnosti dítěte a poté kvalita rodičovství a výchovné kompetence. Dále potom reakci dítěte na rozvod ovlivňují sociální faktory a činitele prostředí, a také ekonomické faktory, kdy jeden z rodičů může po rozvodu poskytnout dětem méně prostředků a příležitostí k jeho rozvoji.

Dle Teybera výzkum prokázal, že počátek rozpadu manželství působí téměř na všechny děti. V momentě, kdy tato situace nastane, děti často nerozumí tomu, co se právě děje. Děti vnímají odchod rodiče velmi tíživě, ačkoli se rodičům zdá zřejmé, že k němu nedošlo náhle. Ale i když se v domácnosti odehrávají hádky a přetrvává tam napětí a nespokojenost, děti si rozvod většinou nepřejí. Úlevou je pro ně jen tehdy, kdy se ony samy staly svědky fyzického násilí. V prvním roce bývají děti vzteklé, podrážděné a objevují se u nich různé obavy a pocity viny. Tyto reakce odrážejí trápení dítěte. Po prvním roce by mělo těchto reakcí ubývat, avšak chceme-li dítě opravdu pochopit, musíme se zaměřit na věk dětí, a také na odlišnosti vnímání situace chlapci a dívkami.

V předškolním věku děti obvykle reagují na rozvod rodičů hněvem a smutkem. U chlapců zde bývá sklon k větší hlučnosti, vzteklosti a podrážděnosti. V mateřské škole často narušují skupinové aktivity na místo toho, aby se jich účastnili společně s ostatními. Podobně reaguje i řada dívek, ale u těch se můžeme setkat i s náhlou proměnou a snahou zastat dospělou roli. Tyto dívky mají nadměrnou starost o svůj zevnějšek a obvykle poučují ostatní děti stejně, jako to dělají i jejich rodiče. Obě pohlaví v tomto věku trpívají smutkem, častěji pláčou a vyžadují pozornost druhých. V reakci na prvotní šok z rozpadu manželství u dětí dochází k regresi. Děti se začnou chovat tak, jako by byly mladší. Například si můžou začít cucat palec, vyžadují dudel, ubližují sourozencům či chtějí pomoci s jídlem. Nejistota, která v tomto období děti provází, se projevuje tak, že se u dětí objevují noční můry, pomočování se či masturbace. Děti mají strach z odloučení od rodiče (Teyber, 2007, s. 13).

1.3.2 Druhy porozvodové péče o děti

Rodiče obvykle chtějí pro své děti to nejlepší. Aby dětem pomohli, udělají pro to mnoho. Rodiči totiž zůstávají i po rozvodu. V jejich vztahu rozvodem nastala změna. Mezi rodiči skončilo partnerství, avšak i nadále zde přetrvává rodičovství. Novou situaci je potřeba stabilizovat, a to především v oblasti emocí, nového života bývalých partnerů, a taky nového způsobu fungování rodičů. Tato situace potřebuje nějaký čas. A aby spolu rodiče mohli i nadále fungovat, je k tomu potřeba dvou věcí. Za prvé je třeba, aby rodiče spolu byli ochotni při výchově dětí spolupracovat, a to bez ohledu na to, co se v jejich partnerství stalo. A za další je nutný rozsudek o svěřeni dítěte do péče (Poupětová, 2009, s. 155).

Při rozhodování o typu péče o dítě po rozvodu či rozvodu rodičů je vhodné zvážit několik faktorů. Tyto faktory jsou dle Matouška a kol. (2015, s. 41) následující:

1. **Schopnost rodiče poskytnout dítěti adekvátní péči.** V potaz je třeba vzít zdravotní a psychický stav rodiče a rovněž případné překážky v adekvátní péči o dítě. Je nutné zvážit pravděpodobnost zanedbání péče nebo jiného nepříznivého vlivu rodiče na dítě. Velký význam zde má zkušenost rodiče a dovednost v péči o dítě. Důležitý faktor je zde také finanční příjem rodiče, aby došlo k naplnění základních materiálních potřeb dítěte.
2. **Životní styl rodiče.** Rodiče, jimž je dítě svěřeno do péče, by měli mít zázemí ve své širší rodině. Současně by měl být rodič sociálně a pracovně adaptovaný. Rovněž je zde více než žádoucí, aby dítě nebylo nuceno měnit svoji dosud navštěvovanou mateřskou školu, tedy aby neztratilo vztah s komunitou, v níž vyrůstalo.
3. **Přání dítěte.** Zde není mezi odborníky shoda, od jakého věku a do jaké míry lze přikládat váhu přání dítěte, jelikož dítě není schopné v nastalé situaci posoudit všechny relevantní okolnosti. Stává se, že dítě preferuje rodiče, který je k němu benevolentnější. Také však může být jedním z rodičů manipulováno. Starším dětem je obvykle přikládána k jejich přání větší váha, jelikož si své přání již dokážou zdůvodnit. Děti předškolního věku si své přání zdůvodnit nedokážou, a proto jejich přání většinou není přikládána důležitost (Matoušek a kol., 2015, s. 42).

Z výše uvedeného je zřejmé, že porozvodové problémy jsou závažné. O jejich vlivu na zdraví a prosperitu dětí není pochyb. Budoucí fungování tak výrazně ovlivňuje komunikace a spolupráce mezi rodiči, která se liší dle toho, zda je dítě svěřeno do péče matky, otce, obou rodičů společně či do péče střídavé (Poupětová, 2009, s. 155).

1.3.2.1 Vylučná péče

O vylučné péči hovoří ve své knize Hrušáková a kol. (2015, s. 199). Vylučná péče jednoho z rodičů znamená, že je dítě svěřeno do péče matky nebo otce a že dítě má žít s tímto primárním pečovatelem ve společné domácnosti. Rodič, kterému nebylo svěřeno dítě do své péče, však zůstává i nadále nositelem své rodičovské odpovědnosti a všech práv a povinností z ní vyplývajících. Výkon této odpovědnosti se však mění. Rodiče se musí na podstatných věcech ohledně výchovy dítěte dohodnout, a pokud toto není možné, musí se obrátit na soud. Rodiči, který nemá dítě ve vylučné péči, je také stanovena vyživovací povinnost na dítě, kterou musí plnit k rukám pečujícího rodiče. Tento druhý rodič má rovněž právo se se svým dítětem pravidelně stýkat, nebylo-li soudním rozhodnutím stanoveno jinak.

1.3.2.2 Společná péče

Svěření dítěte do společné péče znamená, že budou o dítě po rozvodu společně pečovat oba dva rodiče společně, tzn. rovnoměrně. Oba rodiče musí se společnou péčí souhlasit; musí se na ní dohodnout. Toto rozhodnutí je však v praxi velmi ojedinělé, neboť rodiče mají své bydliště často velmi daleko od sebe, a proto také není tento způsob výchovy možný. Proveditelné je to však u rodičů, kteří žijí po rozvodu i nadále ve společné domácnosti a jsou na výživě dítěte domluveni. Možnost společné péče je také u dětí, které bydlí nebo studují mimo místo trvalého bydliště. Toto rozhodnutí je zde ale spíše výjimečné. V této situaci by soud neměl rozhodovat autoritativně, ale měl by pouze schvalovat vzájemnou dohodu rodičů (Šmolka, Mach, 2008, s. 139-140).

1.3.2.3 Střídavá péče

V případě střídavé péče (dále jen SP) se stará o dítě jak matka, tak otec. Dítě u každého z rodičů pobývá v intervalech, které buď jsou anebo nejsou stejně dlouhé. V případě stejně dlouhých intervalů je nejčastěji uplatňován interval týdenní, dvoutýdenní či měsíční, avšak u malých dětí se interval může stanovit na pouhé 2-3 dny. Rodiče by se zde měli také dohodnout na plnění vyživovací povinnosti. Tato forma není považována za univerzální uspořádání ohledně péče o dítě po rozvodu rodičů. Každé dítě je totiž jiné, má rozdílné potřeby a přání. (Hrušáková a kol., 2015, s. 200). A jelikož se diplomová práce zabývá tímto způsobem osobní péče o dítě především, bude jí věnována celá následující kapitola.

2 STRÍDAVÁ PÉČE

Druhá kapitola, jež je pro tuto práci stěžejní, nese název „Střídavá péče.“ Jelikož se jedná o problematiku rodinného práva, je třeba při jejím ustanovování postupovat velmi opatrně. Kapitola nabízí náhled do problematiky porozvodového uspořádání vztahu mezi rodiči a dětmi, kde se SP nabízí jako jedna z možných variant řešení. Hovořit se zde bude o právním zakotvení institutu SP, jež je upraveno vnitrostátními a mezinárodními prameny. A dále také o předpokladech pro SP, jež se týkají tematiky zákonných předpokladů nařízení SP, zájmu dítěte, souhlasem se SP apod. Zmíněn zde bude rovněž přístup České republiky ke SP a přístup zahraniční. Cílem kapitoly je prohloubit pochopení pojmu SP s návazností na její právní úpravu, jež spadá do velmi citlivé oblasti regulované rodinným právem a dále objasnit faktory, které jsou pro fungování SP podstatné.

Psycholog Pavel Rataj vyslovil tuto myšlenku:

„Mnozí muži již zkrátka nepřistoupí na vzorec, který tu byl, že žena dostane dítě a on ho vidá jednou za čtrnáct dní o víkendu a jednou za čtrnáct dní ve středu. Mnozí opravdu chtějí to dítě...“ (Novák, Corradiniová, Vypušťák, 2015, s. 12).

V novém tisíciletí došlo ke změně postavení muže a ženy. Tato změna se projevila především ve zrovnoprávnění přístupu obou pohlaví k zaměstnání, a také k přístupu rolí v rodině. Ženy a muži se však od sebe liší. Každý z nich je jiný, a tak je jejich úkolem ukázat dětem odlišný postoj k životu (Children of Europe, 2008, [online], čl. Střídavá péče). Výrazná změna, která za poslední roky nastala, se týká postojů otců k dětem. Stále více mužů nechce přijít po rozvodu či rozchodu s partnerkou o své potomky. Muži si uvědomují, že je jejich role značně nedůstojná, pokud vidí svoje děti jednou za dva týdny. Jsou poté pro děti zábavním referentem a kapsou na peníze, což není z hlediska výchovy úplně optimální (Novák, Corradiniová, Vypušťák, 2015, s. 15).

Jak píše ve svém článku psychologka Kamila Holásková (2019, [online], čl. Experiment střídavá péče: rodiče dělají základní chyby, ženou dítě do záhuby), důvodem uzákonění modelu SP bylo vysoké procento otců, u kterých nastal po rozvodu přerušovaný kontakt s dětmi. Zároveň se zvyšovala míra rozvodovosti, a tím nastal nárůst v počtu dětí žijících ve společné domácnosti výlučně s matkou. Nezřídka se stávalo, že děti s otcem přerušily jejich společný kontakt úplně. Novela tak dala mužům příležitost, aby i po rozpadu vztahu s jejich partnerkami měli možnost trávit se svými potomky více času.

2.1 Právní zakotvení institutu střídavé péče

Problematika péče o nezletilé děti vždy byla a zcela jistě také bude jednou z nejdůležitějších oblastí, jež právo upravuje. Děje se tak hlavně proto, že právo determinuje určitým způsobem prostředí, ve kterém každý z nás vyrůstá. Osobnost člověka je výsledkem interakce vlivů podmíněných geneticky, a také vlivů, jež jsou podmíněny prostředím. Osobnost dítěte, která se neustále rozvíjí, je tak do značné míry ovlivňována prostředím, v němž dítě vyrůstá. O tom, jaká generace z dětí vyrostе, rozhoduje do velké míry stát. A legislativní úprava výchovy je jedním z prostředků, kterým stát výchovu dětí ovlivňuje (Trávníček, 2015, s. VII).

1. Vnitrostátní úprava

Institut SP byl poprvé uznán českým právním řádem v roce 1998 zákonem č. 91/1998 Sb., který novelizuje zákon č. 93/1963 Sb. o rodině ve znění jeho pozdějších předpisů. Ustanovení týkající se tehdy ještě střídavé výchovy podle § 26 odstavce 2 zákona o rodině (dále jen ZOR) znělo takto:

„Jsou-li oba rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají-li o výchovu zájem, může soud svěřit dítě do společné, popřípadě střídavé výchovy obou rodičů, je-li to v zájmu dítěte a budou-li tak lépe zajištěny jeho potřeby“ (§ 26 Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině).

Po deseti letech rekonstrukce občanského práva schválila vláda v roce 2001 věcný záměr, ze kterého vyšel občanský zákoník (dále jen OZ), který byl v roce 2012 vyhlášen ve Sbírce zákonů. Účinnosti nabyl 1. ledna roku 2014. OZ problematiku péče o dítě na rozdíl od ZOR neřeší v úpravě rozvodu manželství, ale v rámci příbuzenství a švagrovství (hlava druhá) ve třetím pododdílu Rodičovská odpovědnost. V OZ se pojem „střídavá výchova“ změnil na pojem „střídavá péče“ (Trávníček, 2015, s. XVII).

OZ řeší otázku SP v §907 odstavce 1 následovně:

„Soud může svěřit dítě do péče jednoho z rodičů, nebo do střídavé péče, nebo do společné péče; soud může dítě svěřit i do péče jiné osoby než rodiče, je-li to potřebné v zájmu dítěte. Má-li být dítě svěřeno do společné péče, je třeba, aby s tím rodiče souhlasili“ (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů).

Problematikou péče o dítě se zabývá také Listina základních práv a svobod (dále jen LPS) v článku 32 takto:

„Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona“ (Zákon č. 2/1993 Sb., LPS).

2. Mezinárodní prameny

Problematika SP není určena pouze vnitrostátními prameny práva, ale i mezinárodními úmluvami. Česká republika (dále jen ČR) je signatářem hned několika mezinárodních smluv týkajících se práv dětí. Mezi nejvýznamnější z nich patří zejména Úmluva o právech dítěte a také Evropská úmluva o výkonu práv dětí. Úmluva o právech dítěte, která byla schválena rezolucí Valného shromáždění OSN v roce 1989, se stala součástí právního řádu České a Slovenské federativní republiky v roce 1991. Výklady a stanoviska k této úmluvě vydává Výbor OSN pro práva dítěte, např. výklad nejlepšího zájmu dítěte či právo dítěte, aby jeho nejlepší zájmy byly hodnoceny a zvažovány jako prvořadé. Ačkoliv nejsou tyto výklady nijak právně závazné, jsou často využívaným argumentem v nálezech Ústavního soudu (Trávníček, 2015, s. XVIII).

2.2 Předpoklady pro střídavou péči

Podle Bergera a Gravillon (2011, s. 102) není SP pro děti mladší šesti let vhodná. Podotýkají však, že pokud je vztahový kontext mezi rodiči příznivý, dítě si může užít otce daleko více, než by tomu bylo při výlučné péči matky. Tato forma péče není vhodná pro každé dítě, avšak některým dětem toto uspořádání velmi vyhovuje. K realizaci SP musí být dodrženy určité podmínky. Z obecného hlediska je první podmínkou bezesporu **blízkost bydliště rodičů**, aby dítě nemuselo měnit školu, kroužky apod. Rodiče by měli spolu udržovat **normální a věcný vztah**, aby mohli komunikovat o věcech týkajících se jejich dítěte, a také o věcech, které zasahují do týdne druhého z rodičů. Náročná je zde také materiální organizace, a tak by měli rodiče vážit **finanční aspekt** věci. Rodiče by si měli i uvědomit, že setkávání se s druhým rodičem bude velmi časté, a tak je zde podmínkou **nepomlouvat druhého rodiče**, jelikož tímto dítě velmi trpí.

Předpokladů pro SP je několik. Z právního hlediska zde jde o předpoklady, jež jsou stanoveny zákonem. Dále sem pak patří zájem dítěte, kritéria ukazující na vhodnost či nevhodnost SP, souhlas rodičů s tímto modelem výchovy a mimo jiné i vyživovací povinnost. Nyní se na těchto několika zmíněných předpokladů zaměříme.

1. Zákonné předpoklady nařízení střídavé péče

OZ rozlišuje pojmy střídavá a společná péče. Uvádí, že při společné péči se rodiče u dítěte střídají obdobně jako ve SP, jen s tím rozdílem, že společná péče výslovně vyžaduje souhlas obou rodičů. Lze tedy usuzovat, že výslovný souhlas obou rodičů při ustanovení SP není nutný (Trávníček, 2015, s. 3). Ve srovnání se ZOR není v OZ u SP obsažena podmínka, aby oba rodiče byli výchovně způsobilí a měli o výchovu dítěte zájem. Ta je ovšem nepřímo obsažena v podmínce, aby bylo rozhodnutí soudu se zájmem dítěte. Lze totiž jen těžko předpokládat, že je v zájmu dítěte, aby bylo svěřeno do SP rodiči, který o jeho výchovu nemá zájem. Také byla odstraněna podmínka, že SP musí reflektovat potřeby dítěte lépe než péče výlučná, u které navíc tato podmínka ani neplatila. Tím došlo k zákonnému zrovnoprávnění těchto forem péče (Zákon č. 89/2012 Sb., OZ, ve znění pozdějších předpisů).

2. Zájem dítěte

Hrušáková a kol. (2015, s. 200) uvádí, že ohled by se měl brát především na nejlepší zájem dítěte, resp. jeho blaho. Ustanovení OZ týkající se zájmu dítěte je však natolik obecné, že neposkytuje jasný výklad, za jakých okolností SP v zájmu dítěte je. V tomto ohledu je proto důležitá judikatura Ústavního soudu (dále jen ÚS) a výklady mezinárodních smluv, které se týkají práv dětí. Zájem dítěte platí implicitně, soud by měl na daný případ nahlížet právě z hlediska zájmu dítěte (Trávníček, 2015, s. 4).

Principem nejlepšího zájmu dítěte se zabývá Kornel (in Matějček a kol., 2015, s. 69). Podle něj je zájem dítěte v oblasti rodinného práva vůdčím právním principem. Klíčovým dokumentem mezinárodní ochrany práv je Úmluva o právech dítěte z roku 1989. Podle článku 3 „zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními či zákonodárnymi orgány (Nález ÚS ze dne 9. 4. 1997, sp. zn. Pl. ÚS 31/96).

Obecně platí, že SP není automatickou úpravou a je třeba ji zkoumat z pohledu zájmu dítěte. ÚS vykládá zájem dítěte ve svém nálezu ze dne 31. 8. 2018 následovně:

„Kritériem pro svěření dítěte do střídavé péče není (často jen subjektivní) přání konkrétního rodiče, nýbrž jsou jím především tzv. nejlepší zájmy dítěte (...) přičemž soudy se současně musí snažit nalézt řešení, které nebude omezovat ani právo rodiče zaručené v čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod podle požadavků proporcionality zásahu do jeho základních práv.“

Je evidentní, jak složité je obecně definovat zájem dítěte. Výbor pro dětská práva OSN přijal v roce 2013 obecný komentář k právu dítěte na to, aby jeho nejlepší zájmy byly předním hlediskem. Nejprve mají být vždy posouzeny specifické podmínky, ve kterých se dítě nachází. Řadí se sem např. věk dítěte, pohlaví, fyzické či psychické znevýhodnění, sociální a kulturní prostředí dítěte apod.). Zde je seznam základních elementů, jež určují zájem dítěte. Obsahovat by měl následující kritéria:

- „*názor dítěte,*
- *identita dítěte,*
- *zachování rodinného prostředí a existujících vztahů dítěte,*
- *zajištění ochrany, péče a bezpečí dítěte,*
- *posouzení toho, zda se dítě nachází ve zranitelném postavení,*
- *ochrana zdraví dítěte,*
- *právo dítěte na vzdělání.*“

Matoušek a kol. (2015, s. 73) rovněž podotýkají, že každé dítě má být posunováno individuálně a vždy podle konkrétní situace. Řešení, které je přijatelné pro jedno dítě, nemusí být zároveň vhodné pro dítě jiné, byť se děti nacházejí v obdobné situaci. Nikde není pevně dáno, které z výše uvedených kritérií je pro dítě nejvhodnější. Soudy mohou v odůvodnění svých rozhodnutí vyzvednout kterékoli z daných kritérií. Jednotlivá kritéria tvoří pro osobu soudce základní východiska pro to, aby v rámci jeho možností našel co nejvhodnější řešení, které bude pro konkrétní dítě možné.

3. Čtyřstupňový test vhodnosti střídavé péče

Aby soud vzal vůbec v potaz možnost svěřením dítěte do SP, musí oba rodiče projevit skutečný a upřímný zájem o péči o dítě. Pokud je tato úvodní podmínka splněna, musí se soudy zabývat čtyřmi kritérii, které posoudí u každého z rodičů zvlášť. Pokud rodiče tato kritéria naplňují stejnou měrou, předpokládá se, že je SP v zájmu dítěte (Trávníček, 2015, s. 7). Tato čtyři kritéria formuloval ÚS ve svém nálezu ze dne 26. 5. 2014 následovně:

1. *„existence pokrevního pouta mezi dítětem a osobou usilující o jeho svěřením do střídavé péče;*
2. *míra zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě svěřením do péče daného rodiče;*
3. *schopnost daného rodiče zajistit jeho vývoj a fyzické, vzdělávací, emocionální, materiální a jiné potřeby;*

4. *přání dítěte*“

První kritérium reflektuje, že rodina je primárně biologické pouto, to však neznamená, že pouhá biologická vazba bez existence úzkého osobního stavu představuje rodinný život.

Druhé kritérium naznačuje, že dítě by nemělo být odtrženo od osob, u nichž dlouhodobě setrvalo, u nichž nachází svůj domov, a také od svých sourozenců. Dále by dítě mělo být svěřeno do péče osoby, která uznává roli a důležitost jiných blízkých osob v životě dítěte a která kontaktu s takovými osobami nebude bránit. Toto je důležité zejména tehdy, pokud má soud podezření, že jeden z rodičů bude bránit dítěti ve styku s rodičem druhým. V extrémních případech může tato situace vést až ke svěřeni dítěte do výlučné péče druhému rodiči. Zároveň zde musí být zachována národní, náboženská, kulturní a jazyková identita dítěte jako unikátního jedince.

U třetího kritéria je třeba posoudit věk dítěte, jeho zdravotní stav a materiální zabezpečení. Také jsou třeba posoudit intelektuální schopnosti a morální integritu daného rodiče a jeho chování k dítěti. **U posledního kritéria** je pak třeba přihlídnout k věku dítěte a prověřit případnou manipulaci dítěte ze strany některého z rodičů (Nález ÚS ze dne 26. 5. 2014). ÚS také definuje řadu dalších okolností, které ovlivňují konečné rozhodnutí o SP. Test není splněn, jestliže se např. jeden z rodičů dopustil fyzického a psychického násilí na svém dítěti či na jiných dětech, jestliže má rodič závažné psychické problémy či pokud je závislý na drogách a alkoholu.

Následující okolnosti musí vzít soud v potaz poté, co byl čtyřstupňový test splněn. Tyto okolnosti mohou vyvrátit presumpci SP:

- A) *„specifický zdravotní stav či psychický stav dítěte, pro který by střídavá péče představovala nepřiměřenou zátěž (např. pokud je dítě nervově labilní nebo má Aspergerův syndrom);*
- B) *velmi velká vzdálenost bydlišť rodičů, zejména pokud by mohla tato vzdálenost zásadním způsobem narušit školní docházku dítěte;*
- C) *ve zcela výjimečných případech nevhodná komunikace mezi rodiči. “*

Nevhodná komunikace mezi rodiči by neměla možnost SP automaticky vyloučit. Soud by se měl nejprve pokusit komunikaci mezi rodiči napravit a až v případě, že to nelze, tak teprve SP vyloučit. Okolnosti, které SP naopak legitimně nesmí vyloučit, jsou ochrana práv druhého rodiče či nesouhlas jednoho z rodičů se SP (Trávníček, 2015, s. 10).

4. Souhlas se střídavou péčí

To, jestli by měl být souhlas obou rodičů podmínkou SP, je kontroverzí. Jak bylo zmíněno v předchozím textu, vzhledem k výslovné podmínce souhlasu obou rodičů k ustanovení společné péče v OZ a absence této výslovné podmínky u SP lze vyvodit, že takový souhlas potřeba není. Ke stejnému závěru došel v několika případech i sám ÚS, a to např. v nálezu ze dne 30. 12. 2014, sp. zn. I ÚS 1554/14. V tomto nálezu zdůraznil, že nesouhlas jednoho rodiče se SP nemůže tuto možnost legitimně zavrhnout. Soud nemůže SP vyloučit na základě toho, že jeden z rodičů s tímto modelem nesouhlasí, jelikož chce mít sám dítě ve své péči.

Proti tomuto se však staví někteří právníci, psychologové či laická veřejnost. Podle Hrušákové a kol. (2015, s. 200) bude SP nařízená autoritativně přes nesouhlas jednoho z rodičů jen stěží v zájmu dítěte. Neschopnost dohody mezi rodiči by tak měla být vylučujícím faktorem pro SP. Králíčková (2009, s. 80) zachází ještě dál. Rodiče by se podle ní měli domluvit nejenom na formě výchovy, ale také na způsobu její realizace, jelikož vzájemná dohoda rodičů bývá respektována více než nařízení soudu.

5. Vyživovací povinnost

Pokud se rodiče dohodnou na SP, měli by se rovněž domluvit na plnění vyživovací povinnosti k jejich nezletilým dětem. Povinností obou rodičů je přispívat na výživu dětí dle svých schopností a majetkových poměrů. Dítě by mělo mít podobnou životní úroveň jako mají jeho rodiče. V případě SP se tak rodiče dohodnou na výši výživného dle toho, jakými finančními prostředky daný rodič disponuje. Pokud má jeden z rodičů znatelně vyšší finanční příjem, je jeho povinností přispívat druhému z rodičů na výživu jejich společných dětí větším finančním obnosem. Soud tak na návrh jednoho z rodičů (nebo i bez návrhu) určí rozsah vyživovací povinnosti či schválí ohledně výše výživného dohodu rodičů. Změní-li se u jednoho z rodičů poměry, je tato situace vždy důvodem ke stanovení nové výše výživného (Šmolka, Mach, 2008, s. 145-146).

Jak uvádí Matoušek a kol. (2015, s. 195), kritéria o stanovení výživného vymezuje obecně § 913 OZ. Jde zde o odůvodněné potřeby dítěte a majetkové poměry a možnosti rodičů. Při posuzování majetkových poměrů soud vychází nejen z příjmů rodičů, ale také z jejich celkové majetkové situace, tedy i z majetku nemovitého. Při stanovování výživného rodičů na dítě musí soud vždy dbát na to, aby mezi životní úrovní rodičů a potřeb jejich dětí vznikl náležitý soulad. Tato korelace by měla být vždy soudem objektivně posouzena.

2.3 Cochemská praxe

Jakmile rodiče zjistí, že už spolu nemůžou dál žít, nastává proces opatrovnického řízení. V případě SP je Cochemská praxe (dále jen CP) jedním z řešení, jak mít tento proces co nejrychleji za sebou. Pokud se rodiče nejsou schopni na výchově dítěte domluvit, můžou pro nastavení komunikace nebo rodičovského plánu využít odborné pomoci. Cochemský model tvoří alternativu k rozvodovým bojům o výchovu dětí. Dle Patera se jedná o „*vzdání se osobní a profesní moci, a s tím spojených manipulací druhým člověkem.*“ CP vychází z přesvědčení, že každý z nás má v sobě seberegulační síly, a také schopnost si sám řídit svůj vlastní život (Patera in Oláh, 2016, s. 46).

CP je tedy cestou řešení opatrovnických sporů v případě rozvodu nebo rozchodu rodičů, a to ku prospěchu dětí. Název CP je odvozen od německého kraje Cochem-Zell, kde v 90. letech 20. století tento model vznikl. Autorem CP je opatrovnický soudce Jürgen Rudolph, jehož snahou bylo rozšířit tento model do celé Evropy. V říjnu roku 2010 uspořádal v Praze mezinárodní konferenci s názvem „*Nové evropské trendy v péči o děti po rozvodu.*“ V dubnu 2013 byla stejná konference uspořádána také v Bratislavě. V ČR začala být CP uplatňována Okresním soudem v Novém Jičíně od června 2016 a o rok později, tedy v roce 2017, začala v tomto modelu fungovat také interdisciplinární spolupráce v soudním obvodu Okresního soudu v Mostě (Šance dětem, 2019, [online], čl. Cochemská praxe).

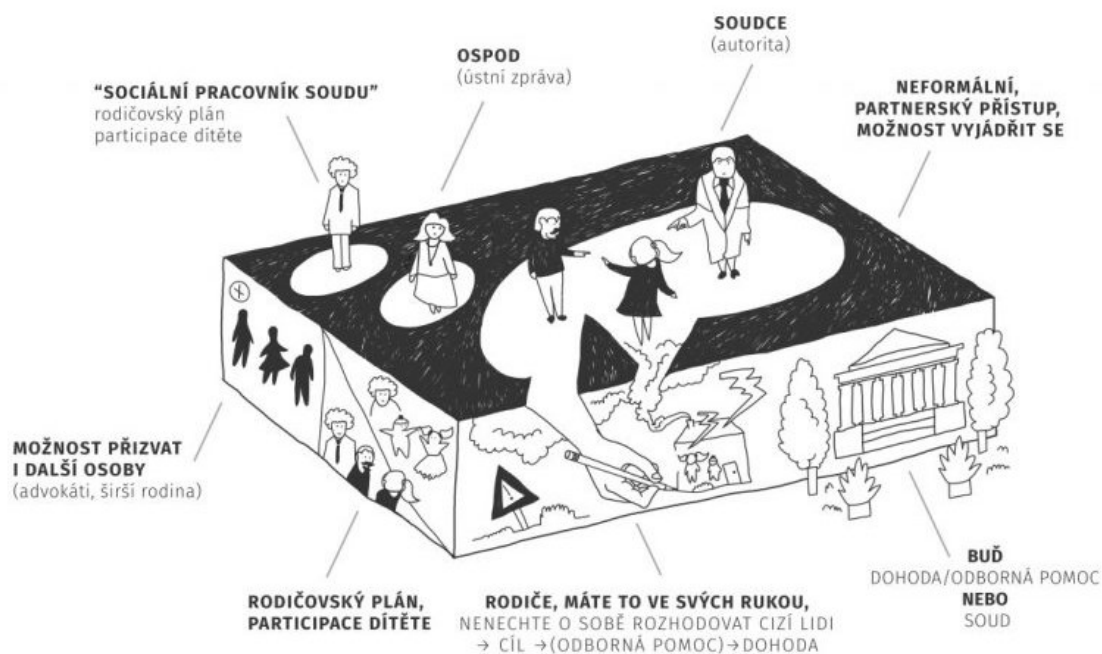
2.3.1 Principy Cochemské praxe

Z pohledu dítěte je dle pana Jürgena Rudolpha vždy ztráta jednoho z rodičů nevyhovující. Tato ztráta se stává pro děti traumatem. Mají pocit, že to, že se jejich rodiče hádají a jdou od sebe, je jejich chyba. Rodiče však mají za své děti odpovědnost. Je to jejich povinnost, ne právo. A tak by mělo být v zájmu rodičů dosáhnout shody hlavně kvůli dětem, a to co možná nejrychleji (Vodička in Oláh, 2016, s. 8).

CP stojí na čtyřech základních principech:

1. Rychlé vyřešení sporu mezi rodiči
2. Zachování rodičovské odpovědnosti
3. Vzájemná dohoda rodičů
4. Spolupráce rodičů s odborníky

První princip se snaží o co nejmenší možný nárůst napětí mezi rodiči. V jeho zájmu je to, aby se situace mezi rodiči nezhoršovala. V opatrovnických věcech by tak mělo být soudní stání nařízeno v krátké době, a to nejpozději do 14 dnů od podání návrhu. **Druhý princip** se zabývá zachováním rodičovské odpovědnosti vůči dítěti. Rodiče jsou mnohdy bezmocní, ale i tak se musí mezi sebou dohodnout, jakým způsobem bude mezi ně péče o dítě rozdělena. **Princip třetí** upozorňuje na to, že vzájemná dohoda rodičů má vždy přednost před názorem soudu. Úkolem CP je tak dosáhnout toho, aby se rodiče dali kvůli dětem znovu do diskuse. A poslední **čtvrtý princip** poukazuje na možnost využití odborníků jako je orgán sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD), advokát, soudní znalec, mediátor či psycholog. Zpočátku může být spolupráce mezi odborníky a rodiči vynucená, postupně by se však měla stávat kooperací dobrovolnou (cochem.pro, 2020, [online], čl. Cochemská praxe).

Obr. 3: Průběh Cochemské praxe (cochem.cz, 2014, [online])

Úřad pro mezinárodně právní ochranu dítěte (UMPOD) má pracovní skupinu, která se skládá z několika zástupců různých profesí. Tato skupina se poté snaží při řešení mezinárodních sporů o děti uplatňovat prvky CP. Advokáti i OSPOD se pokoušejí dovést rodiče k dohodě ještě před tím, než nastane první soudní stání. Pokud k němu dojde, soudce se během něj snaží maximálně podpořit potřeby a přání dítěte, čímž může i pozitivně ovlivnit postoj jeho rodičů (Matoušek a kol., 2015, s. 252-253).

2.4 Střídavá péče u nás a v zahraničí

V téměř všech vyspělých státech světa mají rodiče po svém rozvodu možnost vychovávat své děti v určité formě společného péče. V Evropě byla tato možnost nejdříve zavedena ve Švédsku, a to již v roce 1976. Mezi další evropské státy se zařadilo v roce 1981 Norsko, v roce 1997 Německo a v roce 2001 Rakousko. Do francouzského právního řádu byla SP zanesena v roce 2002. V ČR je SP prakticky možná od roku 1998. Kromě Evropy je tento model výchovy hojně využíván také v Kanadě a USA. Odlišné načasování těchto reforem si lze vysvětlit na základě různých pohledů na roli žen při výchově dětí a rovněž se zde jedná o problematiku genderových stereotypů jednotlivých zemí. V USA byla společná péče oběma rodiči schválena nejdříve ve státě Indiana, a to v roce 1973. V dnešní době mají všechny státy USA uzákoněny nějakou z forem společné péče (wol.iza.org, 2020, [online], čl. Do joint custody laws improve family well-being?).

SP je kromě v předchozím textu uvedených státech možná také v Belgii, kde je tato forma péče o děti po rozvodu rodičů zvažována jako první a dále pak ve Finsku, Itálii či Maďarsku. V Belgii byla SP možná od 90. let 20. století, ale tento model byl spíše výjimečný. Možný byl pouze v případě, že se na něm dohodli rodiče sami. Běžným modelem se v Belgii stala SP od roku 1995. SP by zde neměla být v rozporu se zájmy dítěte, což je v souladu i s modelem, který je u nás v ČR. Pokud rodiče se SP nesouhlasí, je zde zvlášť zkoumán zájem dítěte. Obvyklý interval střídání dětí je týdenní, jelikož např. měsíční interval v Belgii není považován za ideální volbu, a to hlavně pro děti nejmladší. V Německu nemůže soud rozhodnout o SP proti vůli rodičů. Tímto se tak Německo proti ČR odlišuje. Při neshodě rodičů se zde SP nedoporučuje, jelikož je v tomto případě považována za péči pro dítě potencionálně ohrožující.

Srovnání přístupů těchto evropských zemí bylo jedním z výstupů činnosti Komise pro Evropské rodinné právo CEFL. Z výsledků tohoto evropského srovnání plyne, že SP nebyla vůbec k datu této komparace v roce 2013 v evropských právních rádech standardem. V Itálii či Maďarsku je tato forma péče o nezletilé děti považována dokonce za nevhodnou. Komise rovněž zmiňuje ve svých reportech státy, kde SP vůbec není možná. Jedná se o Dánsko a náš sousední stát Polsko. V Polsku právní úprava SP vůbec neexistuje, možná je zde pouze výlučná péče jednoho rodiče (Trávníček, 2015, s. 97-98).

2.4.1 Vývoj četnosti svěřování dětí do střídavé péče v ČR

Před již výše zmíněnou novelou ZOR z roku 1998, která ustanovila možnost SP, bylo pozůstalou praxí z totalitní doby svěřovat dítě do výlučné péče jednoho z rodičů, čímž byl omezován kontakt s druhým rodičem na minimum. Bylo obvyklé, že soud ve většině případů svěřil nezletilé dítě matce. A pouze při neschopnosti matky se o dítě fakticky postarat soud dítě matce nesvěřil. Dělo se tak z vážných důvodů, jako je např. nemoc, toxikomanie, alkoholismus, prostituce či týrání dítěte. I před rokem 1998 však bylo možné setkat se s výjimečnými případy, kdy soud svěřil dítě do společné péči či do SP. Toto se stávalo výhradně na návrh obou rodičů. Soud tato rozhodnutí zdůvodňoval tím, že institut SP v zákoně sice nebyl uveden, ale ani vyloučen.

V zákonodárné iniciativě Senátu ČR bylo střídavou či společnou péčí upřednostnit před ostatními formami výchovy. Tento návrh byl však v Poslanecké sněmovně pozměněn a výsledná formulace zákona opět postavila všechny povolené formy výchovy na stejnou úroveň. Bylo tak na uvážení soudu, která z možných forem výchovy je v daném případě pro dítě nejvhodnější. Tato problematika je součástí diskusí odborníků do dnešních dnů. Po uzákonění této novely však mnoho změn v praxi nenastalo.

V prvních letech byla laická i odborná veřejnost k fungování SP velmi nedůvěřivá. Nejednalo se pouze o matky, ale také o pracovníky orgánu OSPOD či psychology, jejichž posudky jsou často silným argumentem při rozhodování soudů v opatrovnických sporech. Dále tedy docházelo při svěřování dítěte do péče k preferenci matek, což dokazuje i statistika Ministerstva spravedlnosti ČR, ze které plyne, že v roce 1999 bylo pouze 0,1 % dětí svěřeno do SP obou rodičů. Od té doby se tento procentuální poměr zvýšil na cca 16 % (Dočkal, 2016, s. 11-12).

Jedny z hlavních důvodů nedůvěry v tento institut ze strany rodičů byly dle Dočkala (2016, s. 12) obavy ze vzájemné spolupráce a bytové problémy. Zatímco obava rodičů ze vzájemné spolupráce s druhým z rodičů přetrvává, problémy s bydlením zde již nejsou díky současné ekonomické situaci až tak podstatné. Postupem času se rovněž mění v otázkách rodiny pohled společnosti, kdy se ženy mohou bez odsuzování více věnovat kariéře a otcové naopak výchově dětí. V souvislosti s těmito změnami institut SP začal akceptovat více lidí, a dokonce si získal i své příznivce. Tomu odpovídají i statistiky.

Jak je patrné ze statistik Ministerstva spravedlnosti ČR, trend zvyšování četnosti dětí svěřených do SP pokračuje. V následujícím grafu je tento zvyšující se trend patrný.

Obr. 4: Statistika svěřování dětí do střídavé péče v ČR (sancedetem.cz, 2019, [online])

Portál Šance dětem, který byl aktualizován v roce 2018, však poukazuje na to, že statistiky neukazují počty dětí svěřených do SP u nesezdaných rodičů, kteří se na této péči dohodli. V potaz zde nejsou brány ani změny, na něž rodiče po rozhodnutí soudu přistoupili. Je zde nutné i říct, že svěřování dítěte do SP je v současné době rozhodnuto prvním soudním stáním ve zhruba 5 % případů. Přibližně v 80 % stále získávají děti do výlučné péče jejich matky (sancedetem.cz, 2018, [online], čl. Statistika svěřování dětí do střídavé péče v ČR).

3 DĚTI PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

Poslední kapitola teoretické části práce, jež nese název „Děti předškolního věku,“ se zabývá jak charakteristikou této věkové skupiny dětí, tak jejich citových vývojem, který je z hlediska problematiky tématu diplomové práce podstatný. Děti předškolního věku jsou velmi zranitelné, a proto je smysluplné se zde podrobněji zabývat reakcemi dětí na rozpad jejich rodiny. Zmíněny zde budou také potřeby, práva a povinnosti dětí. Z důvodu využití různých výzkumných metod v praktické části práce zde bude také podrobněji rozvedena problematika dětské kresby, na základě které lze mimo jiné vyzorovat, jaké dopady má odloučení rodičů na dítě. Cílem kapitoly tak bude popsat věkovou skupinu dětí předškolního věku, kde se zaměříme na jejich emoční vývoj a dále popsat strategie, které dětem pomáhají se vyrovnat se situacemi, jež jsou pro ně nežádoucí.

3.1 Předškolní dítě a dětství

Člověk přichází na svět velmi málo připravený. Bez pomoci rodičů či jiné blízké pečující osoby by jedinec nebyl schopen ve svém životě pokračovat. Instinkty, se kterými se rodí, se velmi rychle vytrácí. Tělesný i psychický vývoj člověka probíhá ve srovnání s jinými živočichy velmi pomalu. Dítě se musí všemu, co ke svému životu potřebuje, učit. A právě v předškolním věku se vytváří útvary a funkce, jež jsou základem konečné struktury jedince. Než dítě půjde do školy, tak je mu nezbytné poskytnout dostatek podpůrných a rozvíjejících činností a rovněž mu vytvořit prostor, kde by mohlo naplňovat své vývojové dispozice (Kolláriková, Pupala, 2001, s. 123).

Předškolním obdobím se zabývá ve své knize také Vágnerová (2012, s. 177). Období předškolního věku trvá od 3 do 6-7 let. Konec fáze předškolního období není určen jen fyzickým věkem dítěte, ale především nástupem do školy, tedy sociálně. V předškolním věku by si dítě mělo stabilizovat svou vlastní pozici ve světě a vytvořit si v tomto světě své pevné místo. Dítěti pomáhá pochopit svět jeho představivost. Ve svých představách často fantazíruje, jeho uvažování je čistě intuitivní. Svě představy si přizpůsobuje vlastním možnostem poznání, a také jeho aktuálním potřebám. **Myšlení i komunikaci** ovlivňuje v tomto věku egocentrismus, kdy dítě ulpívá na svém vlastním pohledu, který pro něj znamená určitou jistotu. V předškolním věku je dítě velmi iniciativní, má potřebu něco zvládnout a potvrdit si tak své kvality. Diferenciace zde probíhá i v sociální oblasti, kdy si dítě rozvíjí svůj vztah s vrstevníky, jenž přesahuje jeho vztah s rodinou.

V předškolním věku se dítě učí společenskému chování. Je to tedy jakási fáze přípravy na život ve společnosti. Dítě by se mělo v tomto předškolním období naučit pravidlům chování ve společnosti a přijmout řád, který chování k různým skupinám lidí ve společnosti upravuje. S tím souvisí také rozvoj komunikačních dovedností a schopnost spolupráce a prosazení se. Tak se děje především ve skupině vrstevníků, tedy v mateřské škole, na dětských hřištích apod. Tím, že si děti **zvnitřňují normy chování**, rozvíjí se jejich svědomí, s nímž souvisí i pocit viny. Nezastupitelnou úlohu má tak při předávání morálních hodnot rodina, která je pro dítě orientačním bodem, do něhož se dítě vždy bude po poznávání širšího světa vracet (Sobotková, 2012, s. 45).

Vzhledem ke kvalitě podpůrné formativní činnosti ovlivňuje hodnotu dětství dle Kollárikové a Pupaly (2001, s. 124) míra naplnění jeho potřeb a rozvojových předpokladů. Definice dítěte je stanovena v Úmluvě o právech dítěte, jež vstoupila v platnost roku 1990:

„Dítětem se rozumí lidská bytost mladší 18 let, pokud zletilost není zákonem stanovena dříve.“ Na základě tohoto vymezení se pak dají určit další pro dítě charakteristické znaky, podle kterých se dále posuzuje společenské postavení i míra práv a povinností dítěte. A jelikož dětství představuje samostatné vývojové období člověka, je nezbytné dbát na naplňování jeho odůvodněných potřeb, jež jsou o to důležitější, čím je dítě mladší (Kukla a kol., 2016, s. 131).

3.1.1 Potřeby dítěte

Dle Kukly je potřeba *„subjektivně pocítovaný nedostatek něčeho nezbytného.“* Pokud nejsou potřeby dítěte dostatečně uspokojovány, cítí se být dítě frustrováno. A v případě, že je toto neuspokojování potřeb dlouhodobějšího rázu, nastupuje zde deprivace. Růst a vývoj dítěte závisí převážně na prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. Nejdůležitější základnou by tak měla být pro jeho rozvoj a vývoj rodina, o jejíž významnosti bylo podrobněji pohovořeno již v první kapitole diplomové práce.

Primární prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, by mělo mít o dítěti největší znalost, a proto by měla mít rodina také schopnost potřeby dítěte uspokojovat. Kukla uvádí, že **potřeby dítěte závisěji** především na jeho stáří, pohlaví, zdravotním stavu a prostředí, ze kterého dítě pochází. Autor dále uvádí dělení **základních potřeb dítěte**, jež dělí z didaktického hlediska na potřeby biologické, psychické, sociální a potřeby vývojové.

Pečující osoby by se měly o své děti starat tak, aby jejich děti nestrádaly a měly zajištěny všechny základní potřeby.

Mezi základní **biologické potřeby** řadíme věku odpovídající výživu, uspokojování hygienických požadavků, potřebu přijatelných preventivních opatření a dostatek podnětů pro pohybový a mentální vývoj dítěte. Dítě by mělo mít co nejlepší podmínky pro svůj dobrý a všestranný rozvoj.

K základním **psychickým potřebám** patří:

- potřeba podnětného prostředí
- potřeba vědomí vlastního „já“
- potřeba světa, který je pro děti smysluplný
- potřeba jistoty a bezpečí k dospělým vychovatelům
- potřeba jasné vyhlídky do budoucnosti

Mezi **potřeby sociální** se řadí:

- poskytnutí bydlení pro dítě a prostoru, který bude jen jeho
- obstarání jídla, pití a všech pro dítě nezbytných materiálních potřeb
- potřeba bezpečí a lásky od nejbližších osob dítěte
- potřeba přijetí dítěte a ztotožnění se s ním
- snaha o co nejlepší rozvinutí sil a schopností dítěte
- potřeba učení se hrou

Potřeby vývojové se vyvíjí v čase spolu s růstem a vývojem dítěte. Dítě by mělo být od malička motivováno vyhledávat nové skutečnosti a učit se novým věcem. Pro svůj optimální vývoj by mělo mít uspokojovány všechny základní potřeby, aby u dítěte nedocházelo k deprivaci. Nejčastěji trpí děti deprivací psychickou. Pokud nebudou dlouhodobě uspokojovány psychické potřeby dítěte, tak může dojít k tomu, že se dítě nové situaci nebude schopné přizpůsobit a jeho chování začne být atypické, někdy i asociální. Toto může inklinovat až ke kriminální činnosti. A proto je uspokojování všech základních potřeb dětí více než důležité (Kukla a kol., 2016, s. 132-133).

3.1.2 Práva a povinnosti dětí

Minulé čili 20. století se nazývá „*století práv dítěte*“. Dlouhá staletí dítě stálo na okraji společenského zájmu. A byli to především lékaři, kteří vytvořili základní právní normy, jež byly v souladu se zájmem ochrany a práv dětí na celém světě. Nejdůležitějším mezníkem ve vývoji dětských práv byla v roce 1924 Ženevská deklarace práv dítěte. Poté vznikla Charta práv dítěte (1959), Úmluva o právech dítěte (1989) a Světová deklarace o přežití, ochraně a rozvoji dětí (1990). Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, ČR je povinna poskytovat dětem ochranu a rovněž chránit jejich zdravý vývoj a podporovat zájmy a práva dětí.

Základní právní normy, které se k dětem vztahují, jsou tvořeny (jak již bylo zmíněno) ústavně-právními a mezinárodně právními dokumenty, jež se řídí základními principy. Snahou těchto dokumentů je prosazovat nejlepší zájem dětí, není zde povolena jejich diskriminace a velký důraz je zde kladen na rodinu. Dětem by měla být již před narozením zaručena jejich maximální možná ochrana. Dále by dítě by mělo mít zaručenu plnou právní subjektivitu a jeho názor by měl být respektován, je-li dítě schopno tento názor formulovat srozumitelně (Kukla a kol., 2016, s. 134).

Z hlediska problematiky práce zde stojí za zmínku i důležitý zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Tento zákon byl přijat na základě Úmluvy o právech dítěte, avšak jedná se o zákon více ucelený. Když 1. dubna roku 2000 nabyl své účinnosti, stal se klíčovou normou pro valnou část právních norem, jež se vztahují k dítěti. Do tohoto zákona spadá i rodičovská odpovědnost a práva a povinnosti rodičů. Poslední velkou novelou tohoto zákona je zákon č. 401/2012 Sb., který nabyl účinnosti 1. ledna 2013. Tento zákon věnuje pozornost především zájmu a blahu dítěte, ochraně rodičovství a rodiny a vzájemnému právu rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči. Zákon se však neustále aktualizuje a přináší další právní úpravy (Kukla a kol., 2016, s. 138).

Kukla a kol. (2016, s. 140) hovoří také o povinnostech dětí ke svým rodičům. Jak rodiče, tak děti k sobě mají navzájem určité povinnosti. Mezi **povinnostmi dětí k jejich rodičům** patří ctnost a respekt, pomoc rodičům dle svých možností a schopností, a to hlavně tehdy, žijí-li děti ve společné domácnosti jako jejich rodiče. Pokud mají děti vlastní příjem, je jejich povinností přispívat do rodinného rozpočtu a v neposlední řadě je povinnost dětí starat se a podporovat rodiče v jejich stáří.

3.2 Emoční vývoj předškolních dětí

Emočním vývojem předškolních dětí se zabývá Vágnerová (2012, s. 218). V předškolním věku dochází k úbytku negativních emočních reakcí, než jaké měly děti v předchozím batolecím období. Děti jsou již v tomto věku stabilnější a vyrovnanější. Emoce předškoláků jsou však dost intenzivní, často se u nich střídá smích a brek. Emoce dětí se zde váží většinou k nějaké konkrétní situaci. Postupem času si ale děti vytváří tzv. emoční paměť, na základě které si dokáží vzpomenout na své dřívější pocity. V tomto období dozrává i centrální nervová soustava, a tak zde nejde už jen o subjektivní pocity dětí, ale také o poznání příčinných souvislostí, jež vedou k určitým prožitkům.

Emoční reakce se v rámci psychického vývoje mění, i když je zde kvalita emočních prožitků již relativně stabilním rysem. Emoce se u dětí v tomto věku projevují především navenek. Změny v emočním prožívání dítěte předškolního věku lze shrnout do následujících bodů:

- **Vztek a zlost** – tato reakce se projevuje především ve vztahu s vrstevníky a při velkém množství zákazů a příkazů; dítě je frustrováno.
- **Strach** – tento pocit je spojen s hojnou dětskou představivostí, kdy mají děti schopnost vytvořit si různé imaginární bytosti. Míra úzkostnosti a tendence prožívání strachu je spojena s typem temperamentu jednotlivých dětí.
- **Smysl pro humor** – toto souvisí s rozvojem jazykových kompetencí dětí. Rovněž souvisí s typickým uvažováním předškolního dítěte.
- **Těšení se** – děti začínají chápat dimenzi nejbližší budoucnosti. Výsledkem je to, že se děti buď na něco těší, anebo se naopak něčeho obávají.

3.2.1 Znalost a porozumění emocím

Děti předškolního věku se ve svém prožívání začínají lépe orientovat, přesněji také rozlišují význam a kvalitu jednotlivých emocí a jejich vnějších projevů. Rovněž si začínají uvědomovat i příčiny vzniku těchto emocí. Pokud se děti dokážou dobře orientovat v pocitech svých i v pocitech druhých lidí, znamená to, že jsou schopné lépe posoudit danou emoční situaci a na základě toho poté reagovat přiměřeněji. Pochopení významu základních emocí je pro děti v předškolním věku velmi důležité, avšak porozumění komplexnějším emocím pro ně stále zůstává nesnadné (Denham et al., 2003).

Předškolní období je dle Vágnerové (2012, s. 220) věk, kdy **děti začínají rozumět příčinám různých citových reakcí**. To, že si uvědomují, jaké situace navozují pozitivní či negativní pocity, ovlivňuje i jejich chování. Pozitivní emoce dokážou děti rozeznat již od 3 let, avšak negativní emoce bývají různorodější, a proto jsou také identifikovatelné obtížněji. Rozlišit nežádoucí emoce a jejich příčiny tak děti zvládnou až na konci předškolního období čili kolem 6 let věku. Jedná se především o emoce negativní, jako je např. zlost, vztek či podrážděnost. V tomto období děti kladou větší důraz na trvalejší aspekty, jako jsou osobnostní vlastnosti, interpersonální vztahy či výkon. Stále se zde však objevuje mechanismus projekce, kdy předškoláci vychází z toho, jak by se za určitých okolností cítili oni sami.

Na děti předškolního věku je velmi snadné přenést určitý emoční prožitek. Dokazuje to i věta, kterou říká pětiletý chlapec svoji matce:

„Neříkej přede mnou, že někoho nemáš ráda. Já ho pak taky nemám rád a nevím proč.“

V předškolním věku dochází k **rozvoji sociálních i vztahových emocí**. Děti v tomto období mohou prožívat pocit hrdosti, ale také pocit viny. Děti začínají rozlišovat různé emoce, jako je např. láska, pocit sympatie či nesympatie a rozvíjet se začíná i pocit sounáležitosti. Každé dítě je jinak emočně naladěno a toto ladění nezávisí jen na typu temperamentu dítěte, ale i na zkušenosti, kterou mu přináší v rámci míry bezpečí a jistoty jeho rodina. Citová rovnováha předškolního dítěte závisí ve velké míře na chování osob, které jsou pro děti blízké (Vágnerová, 2012, s. 221-223).

V případě rozpadu rodiny se rodiče nezřídka pokouší dostat své dítě na svoji stranu, jelikož je dítě v tomto věku velmi snadno ovlivnitelné. Jak uvádí Špaňhelová (2010, s. 89), co rodič řekne, tomu dítě uvěří. Děti však často nové situaci nerozumí a necítí se v ní dobře. Jak řeklo jedno dítě na pískovišti druhému:

„Moji rodiče se už nemají rádi, nejsou spolu, nejezdíme všichni na kole, nevečeříme společně. No já budu muset bydlet asi u babičky.“ Rodiče dětem nastalou situaci ne vždy vysvětlí správným způsobem a ty poté podle toho i na rozchod svých rodičů reagují. Snaží se najít cestu, jak se s novou situací vyrovnat. Fantazie dětí je velká. Rodiče by proto měli ke svým dětem najít cestu, aby se dozvěděli, co všechno má dítě ve svých úvahách a co jej zneklidňuje. Děti při těžkostech v rodině potřebují danou situaci vysvětlit, aby se i při kontaktu s těmito náročnými situacemi cítily chráněny (Špaňhelová, 2010, s. 91). Pokud se děti chráněny necítí, vyrovnávají se s nastalými situacemi po svém.

3.2.2 Dětské strategie

Děti používají řadu strategií, které jim pomáhají vyrovnat se s různě závažnými situacemi. Dle Smitha (2004, s. 40) dospělí často reakcím svých dětí nerozumí. Považují je za zlomyslné či agresivní, za reakce škodlivé pro ně a jejich okolí. Rodiče by se však měli snažit svým dětem porozumět, jelikož po rozpadu vztahu jednoho rodiče s druhým má chování dětí přímou souvislost s jejich rozchodem. Pokud v rodině tato situace nastane, začnou děti často vykazovat různé **psychosomatické příznaky**. Jde o různé druhy bolesti, poruchy spánku apod. Některé děti ztratí chuť k jídlu, jiné se začnou přejídat. Někdo si kouše nehty nebo palec, jiný začne trpět nočními děsy a počurávat se. Příznaků může být mnoho. Děti totiž vždy hledají způsob, jak se s nežádoucí situací vyrovnat.

Ačkoli je skupina malých dětí více méně neprozkoumaná, předpokládá se, že jsou děti předškolního věku velmi zranitelnou skupinou. **Ve třetině všech případů zažádali rodiče o rozvod již před pátým rokem věku dítěte.** Této početné skupině dětí se však i v současné době dostává velmi malé pomoci. Stejně jako reagují děti pozitivně na smích rodičů, budou rovněž reagovat negativně na rozepře mezi dospělými. Může to být jak reakce vztekem, tak úzkostí či smutkem. Reakce můžou být různorodé (Smith, 2004, s. 41). Možné reakce na stres související se složitou situací rozvodu popsala řada našich i zahraničních autorů.

3.2.2.1 *Reakce předškolních dětí na rozpad rodiny*

V ČR se dopadem rozvodu na děti zabývá Novák a Průchová (2007, s. 54). Autoři uvádí, že **děti ve věku 3 až 5 let**, kterých se situace rozpadu rodiny týká, vykazují často ve svém věku chování, které odpovídá nižšímu věku, než je faktický dosažený věk dítěte. Děti mohou mít v tomto věku potíže s usínáním, noční děsy, a také mívají strach z odloučení se od jejich pečující osoby. Děti souvislostem spojených s rozvodem jen málokdy rozumí, a tak při opuštění dítěte některým z rodičů mohou u dětí vzniknout stavy úzkosti, a následně také stavy připomínající pocity viny.

Dětem kolem 6 let věku se prožívání této těžké situace násobí budoucím nástupem do školy, respektive jejich školní připraveností. Děti jsou v tomto věku velmi labilní, což podporuje jejich nesoustředěnost. Často se u nich zhoršuje v souvislosti s regresí výslovnost, a také se zde objevují výbuchy agrese. Dospělí pak děti na základě těchto faktů trestají, čímž se u nich ještě více prohlubuje pocit viny z této nežádoucí situace. Děti jsou v souvislosti s rozvodem ve stresu, a tak u nich vzniká i vyšší riziko úrazů.

3.3 Kresba jako nástroj poznání dítěte

Ukazuje se, že dětská kresba je jedním z nejlepších přístupů, jak poznat osobnost dítěte. Při kreslení je motivací pro dítě to, co ho zajímá či trápí. Děti často darují svůj obrázek lidem, které mají rády. Kresbou se ve své knize zabývá (Davido, 2008, s. 15). Ten hovoří o prvních studiích dětských obrázků, které vznikly před cca devadesáti lety. Studie jsou spojeny se jménem G. H. Luquet. Od 40. let 20. století zájem o dětskou kresbu neustále roste a s kresbami dětí se pracuje v různých oblastech.

Využití dětských kreseb je následující:

1. testování mentální úrovně dětí
2. komunikační prostředek (co dítě nedokáže vyjádřit slovně, nakreslí na papír)
3. prostředek zkoumání dětské afektivity
4. prostředek, na jehož základě dokáže dítě vyjádřit znalosti o svém těle

Kvalita kresby tedy odráží jak úroveň intelektu dítěte, tak jeho emoční stabilitu, která je určující pro schopnost adaptace dítěte ve škole či v rodině (Davido, 2008, s. 16). Stabilní zázemí v rodině má pro dítě předškolního věku obrovský význam. Rozpad rodiny vytváří pro dítě specifickou psychosociální zátěž, jelikož je silným zásahem do světa, který dítě považovalo za bezpečný. Rozpad rodiny ovlivní jak postoj dítěte k sobě samému, tak k jiným lidem. V možnostech předškolních dětí není pochopit příčinu a následky rozchodu rodičů, jelikož na celý problém nahlízejí egocentricky, avšak kresba dětí nám může pomoci odhalit, jak děti danou situaci chápou a jak ji prožívají (Vágnerová, 2012, s. 230).

Tomu, co dítě sděluje, když nakreslí svou rodinu, se věnuje již několik desítek let Novák (2004, s. 4). Mnoho kreseb rodiny prováděl s dětmi v situaci, při níž se rozhodovalo o tom, kterému z rodičů budou děti svěřeny po jejich rozvodu do výchovy. Z mnohaleté zkušenosti autora vyplynulo, že zhruba každá druhá kresba daného dítěte byla něčím zajímavá a pro kontakt s dítětem inspirující. Novák podotýká, že posouzení kresby by mělo být naprosto nezávislé na osobě, která ji předkládá a vyhodnocuje. Dle autora by kresbu rodiny měli využívat i jiné profese než jen psychologové, a to hlavně ty, které se zabývají citovými a sociálními vazbami dětí. Je možné zde vycházet z předpokladu, že povaha kresby není jen záležitostí náhody, ale je ovlivněna zkušenostmi, zážitky a představami dítěte, kterým je kresba ztvárněna (Novák, 2004, s. 5).

Kresebný projev dítěte je projekcí jak vědomých, tak nevědomých přání dítěte. V kresbě se odráží dětské představy, tužby i cíle. Když dítě nakreslí obrázek, vzniká nad ním dle Nováka (2004, s. 46) celá řada otázek:

„Co nám vlastně dítě sděluje?“

„Proč to sděluje?“

„Jak prožívá situaci ve své rodině?“

„Je spokojeno nebo je v rodině nespokojeno?“

„Jaké jsou jeho vztahy k jednotlivým členům rodiny?“

„Co by se mělo změnit, aby se eventuální horší vztahy v rodině změnily?“

„Jaký dopad na chování dítěte rodinné vztahy mají?“

„Co chybí tomuto dítěti?“

Kresba může být východiskem pro rozhovor a smysluplné zabývání se dítětem, je-li to v dané situaci potřeba. A právě v případě SP je na místě zjistit, jaké pocity dítě v tomto výchovném uspořádání prožívá a jaký má na něho celá situace dopad. V návaznosti na praktickou část práce zde podrobněji popíšeme kinetickou kresbu rodiny, která je v rámci výzkumu práce využita jako jedna z výzkumných metod.

3.3.1 Kinetická kresba rodiny

V roce 1970 vypracoval test Kinetic Family Drawing (KFD) Američan R. C. Burns společně se S. H. Kaufmanem. Celý test spočívá v tom, že požádáme dítě, aby nakreslilo jeho rodinu v pohybu. Čili tak, aby všichni členové rodiny vykonávali na obrázku nějakou činnost. V případě SP jako jedné možnosti výchovy po rozvodu potřebujeme zjistit, jaké vztahy má dítě s ostatními členy rodiny, tedy s lidmi dítěti nejbližšími.

Zadání kresby zní tedy takto:

„Nakresli každého člena rodiny včetně sebe, jak něco dělá.“ Test je hojně využíván v USA v případě, že je možné předpokládat týrání dítěte. Obrázek často napomůže odborníkům při rozhodování, jaká forma výchovy by byla pro dítě po rozvodu rodičů nejvhodnější. Rodičům by měl test říct, jak moc velký dopad mají rodinné hádky na senzibilitu jejich dětí. Na základě jednotlivých činností každého člena rodiny na obrázku lze pak poznat, jaké panují uvnitř rodiny vztahy (Davido, 2008, s. 60).

O mezilidské komunikaci a o tom, jakými činnostmi se rodina společně zabývá, vypovídá způsob ztvárnění členů rodiny dítětem na jeho kresbě. Kinetickou kresbou dle Petersona a Hardina (2002, s. 65) zjistíme, jak vnímá dítě projevy citové podpory mezi jednotlivými členy rodiny. Kresba rodiny v pohybu se od kresby lidské postavy liší v tom, že obsahuje kvalitativní i kvantitativní ukazatele. V rámci kvalitativního posouzení zde jde jak o celkovou kvalitu kresby, tak o dětské vnímání členů rodiny a o sebepoznání dítěte. Pokud se rodiče rozvádí, děti často pociťují při kresbě rodiny tzv. situační emoční stres. V takovém případě je vhodné se u kresby zaměřit na:

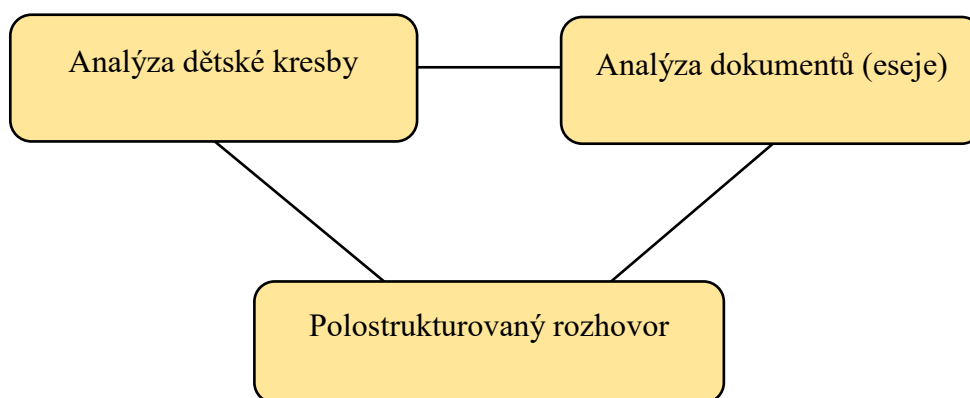
- velikost postav
- pořadí, ve kterém dítě postavy kreslí
- rozmístění jednotlivých členů rodiny
- analogii rodinných příslušníků téhož pohlaví
- směr pohybu postav, které určují vztahy v rodině

Abychom zjistili **postoj dítěte k rodině**, je nutné dítě při ztvárňování jeho kresby pozorovat, a také mu naslouchat. Pokud totiž rodiče spolu nežijí, je pro dítě těžké rodinu nakreslit, jelikož na ni nemá zcela jasný náhled. Obrázek mu pak působí různé těžkosti. Dítěti však nesmíme při kresbě jakkoli radit, jelikož pokud dítě na obrázku např. někoho vynechá, je to pro nás důležitá informace, o kterou bychom jinak mohli přijít. Pokud dítě nějakého člena z obrázku vyloučí, má pro to svůj důvod. Příčinu, proč dítě některého důležitého člena rodiny vynechalo, nebo i jiné zvláštnosti kresby, bychom pak měli zjistit po dokončení obrázku pomocí rozhovoru s dítětem (Davido, 2008, s. 61).

EMPIRICKÁ ČÁST

4 DESIGN VÝZKUMU

Na základě charakteru diplomové práce byl zvolen výzkum kvalitativní povahy, jelikož problém, který je v práci řešen, nelze zevšeobecňovat na vzorku většího množství respondentů. Výzkumný problém práce je třeba řádně vysvětlit a do hloubky postihnout zkoumané jevy, na které se empirická část práce zaměřuje. **Výzkumným problémem** práce je nalézt faktory, jež mají na děti předškolního věku po rozvodu či rozchodu rodičů vliv a dále zjistit, jak tyto faktory na děti působí. Výzkum je založen na triangulaci výzkumných metod, jež jsou v případě diplomové práce následující:

Obr. č. 5: Výzkumné metody diplomové práce (zdroj vlastní)

Triangulací dat je dle Švaříčka, Šed'ové a kol. (2014, s. 204) zaručena rozmanitost pohledů na zkoumaný výzkumný problém; otázku. Při použití této strategie se nám rozšiřuje záběr zkoumaného pole, které je tak možno prozkoumat více do hloubky, a tak najít také větší spojitost mezi zkoumanými jevy. Triangulace nám umožňuje nahlížet na problém z různých úhlů pohledu. Patton (2002, s. 556) podotýká, že triangulace vede k rozvoji teorie, jelikož přináší pohled na zkoumaný jev z různých hledisek, a tak dochází k prohlubování dat. Jde zde především o hloubku a konzistenci. Triangulací výzkumných metod tak rozumíme proces, který za použití různých pohledů vede k vyjasnění významu sběru, interpretace a analýzy dat.

První výzkumnou metodou byl do diplomové práce zvolen **polostrukurovaný rozhovor** neboli interview. Polostrukurované rozhovory byly vedeny vždy s jedním z rodičů dětí, které jsou ve SP a následně poté i s jejich dětmi. Konkrétně se jednalo o rozhovory nad obrázky rodiny, které děti nakreslily. Při rozhovorech s rodiči záleželo především na dobré vůli rodičů, kteří byli ochotni se se mnou podělit o informace, jež jsou v některých případech obzvláště citlivé.

Druhou metodou byla zvolena **analýza dětské kresby**. Zkoumání kresby totiž představuje jakousi cestu do dětské duše. Děti předškolního věku kreslí většinou rády a často. V kresbě dětí se projevuje to, jak nahlíží na svět. Kresba je tedy nevyhnutelně projevem dětské subjektivní dimenze. Cognet (2013, s. 8) hovoří o rozmanitém využití dětské kresby. Pro psychology je dětská kresba zrcadlem, jež odráží vnitřní uspořádání či konflikty dětí. Pedagogové zase vývoj dětské kresby porovnávají s ostatními dětmi, a tak můžou potom říct, jestli je dané dítě ve svém vývoji opožděné či napřed. Pro rodinu je kresba jejich dětí určitým darem, jež nahlíží do jejich vnitřního světa a odhaluje tak jeho kouzlo. Pomocí dětské kresby tak lze rozpoznat, co dítě v životě trápí, anebo naopak těší.

A poslední metoda, která byla pro výzkum diplomové práce využita, byla **analýza dokumentů**. Konkrétně tedy analýza esejí, jež byly napsány samotnými rodiči dětí. Rodiče, se kterými byl veden i rozhovor, si měli za úkol představit, jak by se oni sami cítili v kůži svého dítěte, jež bylo kvůli rodinné situaci svěřeno do SP. Zadání eseje znělo: „Já očima mého dítěte.“ Analýza esejí byla poté komparována s dalšími dvěma výzkumnými metodami a byla hledána vzájemná podobnost či návaznost těchto výzkumných sdělení. Celý výzkum je orientován na zjištění dopadů SP na děti.

Hlavním cílem diplomové práce, jejíž empirická část je realizována formou kvalitativního výzkumu, je zjistit, jaké dopady má střídavá péče na děti předškolního věku a za jakých podmínek je střídavá péče pro děti vhodná. Dílčím cílem práce je objasnit, jak na děti střídavá péče působí a dále zjistit, co takto nastavené péče dětem přináší.

Pro **výběr výzkumného souboru** byla zvolena metoda záměrného výběru, která byla postavená na ochotě participantů účastnit se výzkumu. Výběrem výzkumných vzorků osob v kvalitativním výzkumu se podrobněji zabývá Skutil a kol. (2011, s. 73). Dle těchto autorů by se dalo říct, že výběr výzkumných vzorků osob do diplomové práce je kritériový, jelikož se jedná o výběr dle přesně definovaných vlastností.

K nalezení vhodného výzkumného vzorku participantů do výzkumu diplomové práce byly využity sociální sítě, jelikož se ukázalo, že jiný způsob nalezení participantů není možný. Využito bylo hlavně mého profilu na Facebooku a dále facebookových skupin pro maminky s dětmi. Pro zveřejnění příspěvku v těchto skupinách jsem využila známé, které jsou se svými dětmi na mateřské dovolené. Na základě vložených příspěvků do těchto skupin tak byli nalezeni informanti, jež se jeví vhodnými pro zařazení do výzkumu práce.

Rodiče, kteří na moje příspěvky zareagovali kladně, jsem poté pomocí Facebooku kontaktovala a domluvila si s nimi schůzku. Někteří neměli na osobní schůzku časovou dotaci, a tak jsme zůstali v kontaktu pouze přes sociální síť Facebook či Skype. Matky a otce, jež mají děti předškolního věku ve SP, jsem vždy obeznámila se všemi metodami výzkumu, které budou muset pro zodpovězení výzkumných otázek absolvovat. Několik rodičů od výzkumného šetření upustilo, tudíž bylo nalezení vhodných participantů na výzkumu velmi náročné. A to hlavně časově.

Realizace výzkumu proběhla jak osobním setkáním v domácnostech rodičů, tak elektronicky. Využito zde bylo jak sociální sítě Facebook, tak programu Skype. Potřebné dokumenty (eseje) mi poté rodiče posílali na moji e-mailovou adresu. Využití sociální sítě Facebook či programu Skype bylo pro rodiče velkou časovou úsporou. Výzkum byl totiž velmi časově náročný jak pro výzkumníka, tak pro participanty, takže nám oboustranně tyto technologie provedení samotného výzkumu ulehčily. V případě SP je totiž náročné provést v jeden termín jak rozhovor s rodičem, tak nakreslit s dítětem obrázek a v návaznosti na něj ještě poté realizovat rozhovor s dítětem nad obrázkem.

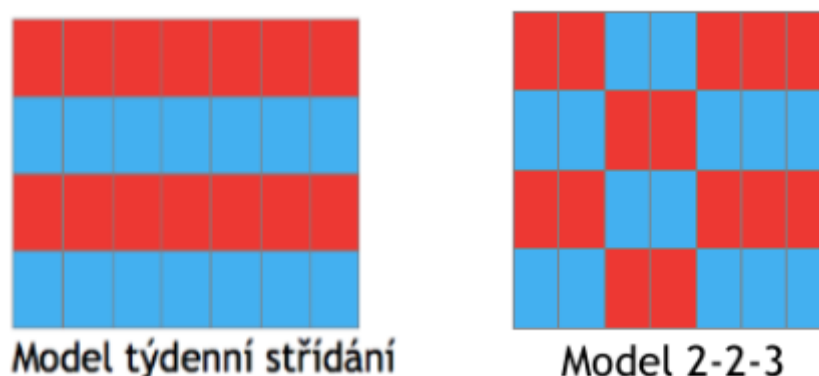
Základní vzorek výzkumu tvoří rodiče mající děti ve SP a děti rodičů, které jsou ve SP. Konkrétně se jedná o vzorek pěti rodin, kterým svěřil soud dítě či děti do SP. Rozhovory byly provedeny se čtyřmi matkami dětí a jedním otcem. Tito rodiče také psali tematickou esej. Obrázek rodiny kreslilo 5 dětí. Nad kresbou s nimi byly poté provedeny krátké rozhovory. O tom, zda budou rozhovory provedeny s matkami či otci dětí, rozhodovala jejich ochota k vedení rozhovoru i k poskytnutí dalších informací.

Participanty na výzkumu se stali rodiče a jejich děti splňující následující kritéria:

- SP nařízena rodinám soudem
- předškolní děti ve věku od 5 do 7 let
- pobyt dětí u rodičů ve stejném časovém intervalu

Participanty na výzkumu se stali rodiče, jež mají jedno či více dětí předškolního věku ve SP. Ačkoli bylo dětí svěřených do SP ve výzkumném vzorku šest, kresba rodiny byla provedena pouze s pěti dětmi. Konkrétně se jednalo o rodinu s dvojčaty (chlapec a dívka), kde si tatínek výslovně nepřál, aby se se synem pracovalo. Pro účast dcery na výzkumu neměli rodiče námítky. Výzkumu se tak zúčastnili dva chlapci a tři dívky. V rámci SP je u nás v ČR vžitý model týdenního střídání, tj. střídání rodičů v péči o dítě v týdenních intervalech. Frekvence střídání však může být odlišná. V případě výzkumu diplomové práce se objevují dva modely střídání, a to model týdenní a model 2-2-3, který je nastaven u 2 z 5 rodin. Konkrétně se jedná o respondenty D a E. Zbýlé tři rodiny (A, B, C) mají model střídání v případě SP týdenní.

Pro lepší představu si tyto modely ukážeme na následujících obrázcích:

Obr. 6: Modely střídání v případě SP (pravni prostor.cz, 2019, [online])

A jelikož má každá rodina ve výzkumném vzorku svá specifika, tak si jejich základní charakteristiku popíšeme na následujících řádcích.

Rodina A

Pohlaví dítěte: dívka

Narození dítěte: prosinec 2013

Doba dítěte ve SP: říjen 2016 – současnost

Interval střídání: týdenní

Rodiče se vzali, když bylo dívce 0,5 roku. K datu, kdy byl výzkum proveden, měla dívka 6 let a 3 měsíce. Narozena byla v prosinci roku 2013. SP byla soudem stanovena na dohodu rodičů. Probíhá od října 2016, tedy téměř 3,5 roku. Interval střídání je týdenní. Maminka dívky je momentálně na mateřské dovolené s mladší dcerou, zároveň je v očekávání třetího dítěte. Toto dítě čeká s druhým manželem. Původní povolání maminky je zdravotní sestra. Tatínek se vyučil automechanikem, momentálně pracuje ve sběrně kovů jako řidič vysokozdvížného vozíku.

Rodina B

Pohlaví dítěte: chlapec

Narození dítěte: září 2013

Doba dítěte ve SP: červen 2016 – současnost

Interval střídání: týdenní

Rodiče spolu nebyli nikdy sezdáni. Matka chtěla odejít od otce již v období těhotenství, avšak odešla od něj až v době, kdy byly synovi 3 roky. Dříve na to neměla odvahu. Nevěděla, zda by péči o syna sama zvládla. Odvahu odejít od partnera získala až v době, kdy si našla partnera nového. Chlapec měl k datu provedení výzkumu 6 let a 5 měsíců, narozen byl v září roku 2013. SP byla stanovena soudním rozsudkem v červnu 2016. Interval střídání je týdenní. Vzhledem ke špatnému vztahu k otci i k jeho současné partnerce dochází chlapec společně s matkou na pravidelné konzultace ke psychologovi. Otec se však snaží i navzdory této situace o svěření syna do své péče. Maminka je momentálně na mateřské dovolené s nevlastním bratrem chlapce. Dříve pracovala jako číšnice. Otec podniká, dělá plastová okna.

Rodina C

Pohlaví dítěte: dívka (a chlapec) - dvojčata

Narození dětí: srpen 2013

Doba dítěte ve SP: prosinec 2018 – současnost

Interval střídání: týdenní

Rodiče se vzali 4 roky před narozením dvojčat. Společně mají ještě desetiletou dceru. Rozvedeni byli v únoru 2019. Dvojčata měla k datu provedení výzkumu 6,5 let. Narodena byla v srpnu roku 2013. Starší z dvojčat je dívka, o minutu mladší je chlapec. SP byla dětem stanovena v rámci vzájemné dohody rodičů v prosinci 2018, interval střídání je týdenní. Maminka je nyní s druhým manželem, se kterým mají společně malého syna. Tatínek má novou přítelkyni, která má své 2 děti. Maminka je momentálně na mateřské dovolené. Původním povoláním je cukrářka. Tatínek pracuje jako dělník v potravinářství.

Rodina D

Pohlaví dítěte: dívka

Narození dítěte: září 2013

Doba dítěte ve SP: březen 2017 – současnost

Interval střídání: 2-2-3

Rodiče se vzali 0,5 roku předtím, než se jim dcera narodila. K datu, kdy byl v rodině výzkum proveden, bylo dívce 6 let a 7 měsíců. Narodena byla v září roku 2013. Rozvod proběhl v červnu 2017, žádost však podala matka již v dubnu 2016. SP byla stanovena soudem v březnu 2017. Každý z rodičů trval na svěřeni dítěte do své péče, a tak bylo nakonec soudem rozhodnuto takto. Interval střídání je rozdělen na týdenní cykly, kdy si rodiče dítě střídají vždy po 2 nebo 3 dnech. Konkrétně se jedná o dny pondělí až středa a středa až sobota. O víkendech je pobyt dcery u rodičů rozdělen na sudý a lichý týden. V rodičích tento model vzbuzuje chaos. Otec momentálně trvá na svěřeni dcery do své péče, avšak matka o dceru nechce přijít. Dcera se s celou situací špatně vyrovnává, a tak je objednána k psychologovi. Rodiče už společně psychologa navštěvují. Žádný z rodičů nemá druhého partnera. Matka pracuje jako obchodní referentka, otec jako projektant.

Rodina E

Pohlaví dítěte: chlapec

Narození dítěte: listopad 2013

Doba dítěte ve SP: únor 2018 – současnost

Interval střídání: 2-2-3 (na dohodě)

Rodiče měli sňatek ještě před narozením jejich syna. Nyní probíhá rozvodové řízení. K datu, kdy byl výzkum proveden, měl syn 6 let a 4 měsíce. Narozen byl v listopadu roku 2013. SP je nastavena v rodině od února 2018, kdy se na ní shodli oba rodiče. Interval střídání je v modelu 2-2-3, avšak syn pobývá u obou rodičů tak, jak chce on sám. Syna si střídají každé 2-3 dny a na předání se vždy domlouvají dle situace. Chlapec se však netěší za maminkou, ale za sestrou. Ta ho od otce také přebírá. Z předchozího vztahu má tatínek ještě jednu dceru, která je také ve SP. Oba rodiče jsou pracovně velmi zaneprázdnění. Oba podnikají. Tatínek pracuje jako režisér a producent.

Diplomová práce využívá takového kontextu triangulace, kdy se na daný problém díváme z odlišných perspektiv, avšak systematicky. Toto vede k rozvoji teorie, při které dochází zároveň k prohlubování získaných dat. Diplomová práce se tak snaží pomocí triangulace zjistit, jaké dopady má SP na děti předškolního věku a dále se snaží pohledem rodičů objasnit, jak na děti SP působí a co takto nastavená péče dětem přináší.

Účast všech participantů na výzkumu byla založena na principu dobrovolnosti. Z hlediska náročnosti provedení výzkumu a taky poměrně malého množství rodin, kterým by byly děti předškolního věku do SP svěřeny, bylo velmi náročné dané participanty sehnat. Pokud daná rodina vyhovovala požadovaným kritériím, byla dále obeznámena s cílem a záměrem diplomové práce. Rozhovory byly nahrávány na diktafon, aby byla možnost jejich následné transkripce. Všem rodičům bylo na pravou míru řečeno, že všechny získané informace budou v diplomové práci použity zcela anonymně.

Při analýze kvalitativních dat z rozhovorů s jednotlivými respondenty byla použita **metoda obsahové analýzy**. Odpovědi respondentů jsou v práci rozděleny do kategorií, kde je dále provedena jejich interpretace.

5 ANALÝZA VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Analýza rozhovorů

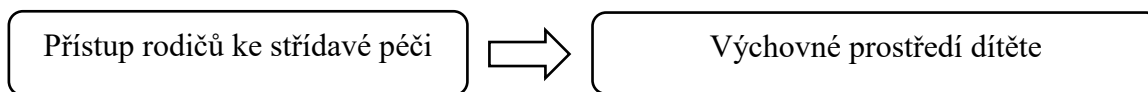
Tabulka 1: Kategorie výzkumu

NÁZEV KATEGORIE	KONKRETIZACE	PŘÍKLADY VĚT Z ROZHOVORŮ
A) Přístup rodičů ke střídavé péči	Postoj, který rodiče ke střídavé péči zaujmají.	<i>„Zásadní je komunikace mezi těmi bývalými partnery. A hlavně když už fakt nastane nějaký problém, tak to neřešit před ní, ale řešit to mezi sebou. Nehledět na svoje potřeby, ale na potřeby její.“</i>
B) Výchovné prostředí dítěte	Prostředí, ve kterém dítě potřebuje zažívat pocit bezpečí a jistoty.	<i>„Chce být u obou rodičů, takže to střídá, jak chce. Ale samozřejmě vyhrává u maminky lepší PlayStation. Ale říká, že je raději u mě, že maminka křičí.“</i>
C) Další členové rodiny	Vliv, který mají na děti ostatní členové rodiny v rámci nově vzniklé rodinné situace.	<i>„Manipuluje ji tchýně. Říká jí, že když zůstane s ní, tak že nemusí do školky. No a malá pak logicky nechce za mnou.“</i>
D) Dítě	Role, kterou hraje věk a povaha dítěte při vyrovnávání se s novou situací.	<i>„V. je dítě, které si vytvořilo svůj vlastní svět. Pokud jsme venku a hraje si s dětmi, není moc průbojná. Doma je v takové bublině, kdy si hraje sama. Sama si povídá, poskakuje...“</i>

To, jaké dopady bude SP na děti mít, záleží především na vztahu jejich rodičů, který se projevuje převážně v rovině komunikace. Vztah rodičů se poté odráží na dětech, jelikož děti předškolního věku již způsob komunikace mezi rodiči evidují. A podle toho také na děti způsob střídavé výchovy působí. V rámci grafického znázornění kategorií výzkumu jsme si znázornili **4 hlavní kategorie**, jež mají pod sebou **11 dílčích kategorií**. Dílčími kategoriemi zde označujeme faktory, které ovlivňují dopady SP na děti. Nejprve si tedy objasníme význam těchto čtyř hlavních kategorií a poté již podrobněji rozebereme faktory podílející se na dopadu SP na děti.

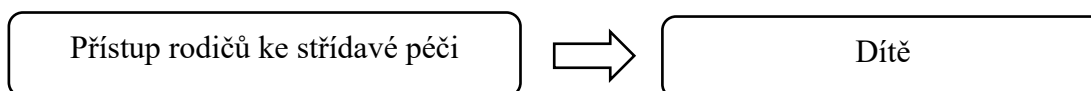
- Kategorie A) „**Přístup rodičů ke střídavé péči**“ se jevila vhodná pro zařazení jako jedné z kategorií do diplomové práce z toho důvodu, že způsob, jakým se oba rodiče k nastalé rodinné situaci staví, má vliv na prožívání této situace daným dítětem. Komunikace je základ a pokud nefunguje, nebude fungovat ani model výchovy, kterým je SP.
- Kategorie B) „**Výchovné prostředí dítěte**“ se jevila vhodná pro zařazení jako jedné z kategorií do diplomové práce proto, že prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, ovlivňuje jeho jednání a rovněž se podílí na rozvoji osobnosti dítěte. Výchovné prostředí má na každého z nás pozitivní či negativní dopad. A v případě SP, kde se děti nachází v rámci stejně dlouhých časových intervalů pravidelně ve dvou různých prostředích, bude dopad výchovného prostředí v rámci SP na dítě zcela nepochybný.
- Kategorie C) „**Další členové rodiny**“ se jevila jako vhodná pro zařazení jedné z kategorií do diplomové práce proto, jelikož děti jsou kromě rodičů ovlivňovány také dalšími lidmi, kterými jsou z hlediska blízkosti i ostatní členové rodiny. Mohou jimi být jak v rámci širší rodiny prarodiče dětí, tak i noví partneři rodičů, jež nenadále vstoupili do života dětí.
- Kategorie D) „**Dítě**“ se jevila jako vhodná pro zařazení jedné z kategorií do diplomové práce proto, jelikož veškeré reakce, kterými dítě reaguje na nově vzniklé situace, ovlivňuje jak stáří, tak osobnost dítěte. Pokud je dítě hodně malé, nerozumí, proč se rodiče od sebe stěhují. Teprve až s určitým věkem začne tuto situaci chápat. A o tom, jak se s danou situací vypořádá, rozhoduje ve velké míře i temperament dítěte.

Vliv kategorie „Přístup rodičů ke střídavé péči“ na kategorii „Výchovné prostředí dítěte“:

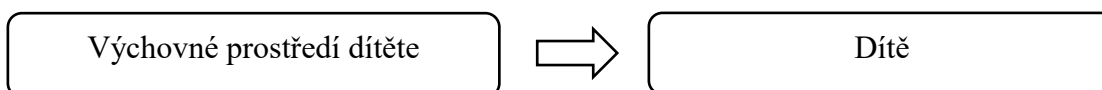
Kategorie „**Přístup rodičů ke střídavé péči**“ má vliv na kategorii „**Výchovné prostředí dítěte**“ takový, že pokud mají rodiče pozitivní přístup ke SP, budou negativní dopady SP na děti značně menší než v případě opačného přístupu. Pozitivním přístupem je zde myšlen způsob komunikace, který vedou rodiče jak mezi sebou navzájem, tak také způsob, kterým rodiče komunikují doma s jejich dětmi. A to jak o dané situaci, tak o běžném životě. Rodiče, kteří spolu slovně komunikují, tak se dokážou i lépe domluvit na způsobu výchovy či denním režimu dětí. Toto by mělo být v případě SP nastaveno v obou oddělených domácnostech podobně. Avšak v případě, že spolu rodiče téměř nekomunikují (komunikace probíhá pouze např. přes SMS zprávy), nemůžou mít ani s druhým rodičem sjednocený přístup; denní režim jejich dětí. Tato nesourodost se pak odráží na dětech negativním způsobem, jelikož ztrácí v životě řád a v případě, že jsou podmínky u jednoho rodiče lepší než u rodiče druhého, děti hojně dané situace využívají.

Vliv kategorie „Přístup rodičů ke střídavé péči“ na kategorii „Dítě“:

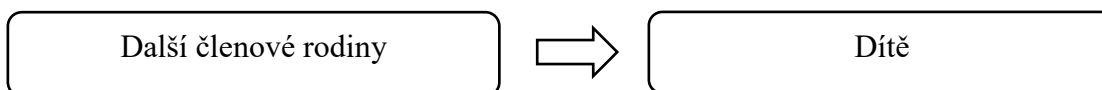
Vliv kategorie „**Přístup rodičů ke střídavé péči**“ na kategorii „**Dítě**“ je takový, že pokud rodiče neberou na své děti ohledy a jednají jen v zájmu sebe a svého „ega,“ projeví se toto na dětech negativně. Jako hezká ukázka nám může posloužit rodina B), kdy tatínek nemá se svým synem dobrý vztah, ale místo toho, aby se snažil k synovi najít si cestu a přišel se podívat např. na to, jak jeho syn hraje basketbal (což by synovi udělalo ohromnou radost), tak nejenže se na syna ještě nikdy nepřišel podívat, ale navíc se vyhýbá i vyzvednutí syna z mateřské školy (dále jen MŠ). Z MŠ i do MŠ vodí syna zásadně otcova přítelkyně. Otec však usiluje o svěření syna do své péče a nerozumí tomu, proč ho syn nemá rád a je u něho nerad. Problém je v tom, že otec nejedná v zájmu syna (dítěte), ale chce přemoci jeho matku. Otec je agresivní, mívá časté hádky s jeho přítelkyní a toto agresivní chování přenáší také na syna. V MŠ má syn problém v kolektivu dětí.

Vliv kategorie „Výchovné prostředí dítěte“ na kategorii „Dítě“:

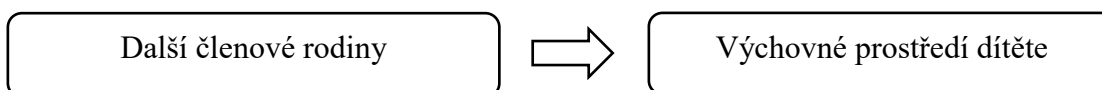
Kategorie „**Výchovné prostředí dítěte**“ má na kategorii „**Dítě**“ nepochybný vliv. Dítě potřebuje mít zachovány základní životní jistoty, mít své zázemí atd. Rodiče by k dětem ve SP měli zaujímat co nejvíce shodný postoj, jenž je v zájmu dítěte. Dítěti by měla být zachována rovněž škola a kroužky v ní. Ve škole či v místě bydliště rodičů si dítě nachází kamarády, se kterými si utváří vztahy. V případě dobrých vztahů s těmito vrstevníky by nebylo v zájmu dítěte, pokud by byly rodiči tyto vztahy násilně přetrhány. A proto by se rodiče měli snažit zachovat v zájmu dětí co nejvíce jejich životních jistot, kterými jsou právě škola či kamarádi. Rodiče by také měli poskytnout dítěti jeho vlastní pokoj, tedy místo, kde se bude cítit dobře a v bezpečí. Jelikož pocit bezpečí je pro dítě v této situaci nejdůležitější. Ať už rodiče vedou dítě jakýmkoli způsobem, dítě by mělo mít vždy pocit, že jej rodiče mají rádi a dělají vše proto, aby se cítilo co nejlépe.

Vliv kategorie „Další členové rodiny“ na kategorii „Dítě“:

Vliv kategorie „**Další členové rodiny**“ je na kategorii „**Dítě**“ rovněž značný. Na to, jaké dopady bude mít SP na děti, se v nemalé míře podílí jak širší rodina dětí, tak noví partneři rodičů. Jde opět o dopady pozitivní či negativní. V případě rodiny C) se ukázalo, jak důležitou roli hraje v této situaci širší rodina. Kdyby nebylo dědečka z tatínkovy strany, u něhož otec také žije, nemohly by být děti svěřeny do SP. Otec děti velmi dobře vychovává, s dětmi i s bývalou manželkou má velmi hezký vztah. S maminkou je kamarád. Avšak časově má velmi náročné povolání, a tak se o děti minimálně 2 dny v týdnu musí starat jejich dědeček, kterého ale mají děti také moc rády. Tento příklad byl tedy pozitivní. V případě rodiny D) má však na dívku vliv babička z otcové strany, a to skrze negativní. S dívkou manipuluje, uplácí ji. Kupuje jí drahé dárky, jelikož se otec snaží dívku získat do své péče. Dívku navádí proti matce a rovněž jí říká, že pokud zůstane u nich, tak nemusí do školky. Babiččino chování není vůbec správné a na dívku má velmi negativní vliv.

Vliv kategorie „Další členové rodiny“ na kategorii „Výchovné prostředí dítěte“:

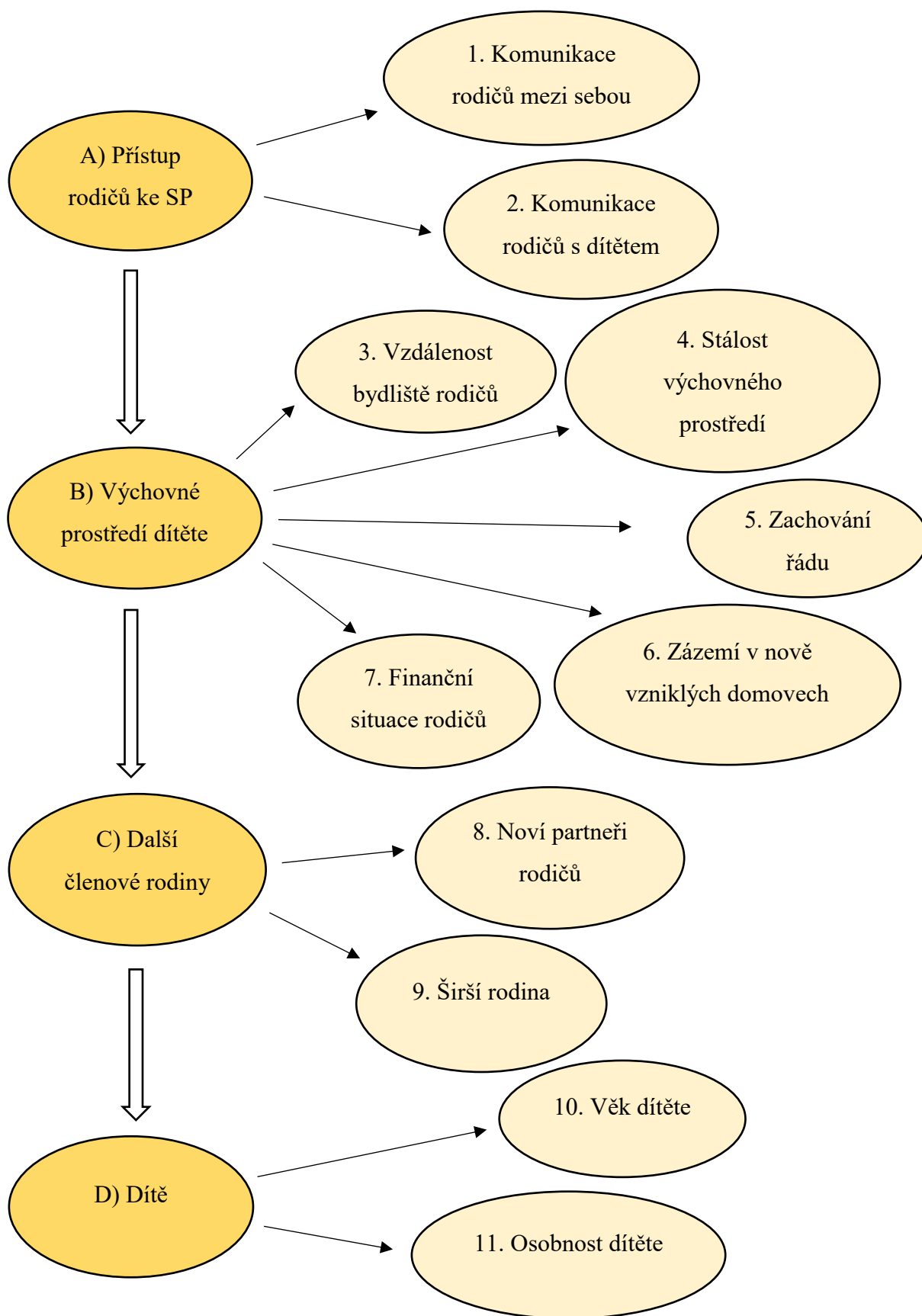
Kategorie „**Další členové rodiny**“ má vliv na kategorii „**Výchovné prostředí dítěte**.“ Domácí prostředí u rodičů netvoří jen rodiče a děti, ale i prarodiče nebo noví partneři či partnerky rodičů, a také jejich děti. A je velmi časté, že o nových pravidlech v domácnosti rozhodují právě noví partneři rodičů. V případě rodiny B) má velký vliv na chlapce otcova nová partnerka. Ta má své vlastní 2 děti, a tak chce, aby se měly hlavně ony dobře. Nezřídka se stává, že si chce chlapec půjčit hračku jednoho z jejich dětí, ale hned od ní dostane vynadáno. Partnerka otce si to totiž nepřeje. Bojí se, že by chlapec hračky dětí zničil. Když tato situace nastane, strhne se v rodině hádka, kdy na sebe oba partneři křičí a chlapec je toho součástí. Vystavení chlapce těmto situacím jej velmi negativně ovlivňuje, jelikož se i on sám stává agresivním. Otec se chlapce nikdy nezastane a je pro něho pohodlnější, aby se o něj starala jeho nová partnerka. Otec chce získat syna do své péče, vidí, jak syn trpí, ale má strach do výchovy jeho nové partnerky zasáhnout.

Vliv kategorie „Dítě“ na kategorii „Přístup rodičů ke střídavé péči“:

Kategorie „**Dítě**“ nemá na kategorii „**Přístup rodičů ke střídavé péči**“ vliv, jelikož věk předškolních dětí je velmi nízký a děti tak nemají ještě právo se před soudem k celé situaci vyjádřit. Rodiče si sami rozhodují o tom, jak bude po rozvodu či rozchodu v otázce výchovy jejich dětí rozhodnuto. V případě, že se rodiče dovedou domluvit, jsou děti do SP svěřeny na dohodu rodičů, pokud se rodiče nejsou schopni domluvit, rozhodne o výchově dětí soud. Soud by měl jednat vždy v zájmu dítěte, avšak vzhledem k věku na jejich názor nepřihlíží. Primární zřetel se klade na rodiče. Ti by se měli dokázat domluvit a jednat v zájmu dětí. Samotné děti však s danou situací nic nezmůžou.

Obr. 7: Grafické znázornění kategorií výzkumu (zdroj vlastní)

Tabulka 2: Faktory ovlivňující dopady střídavé péče na děti

FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ DOPADY STŘÍDAVÉ PÉČE NA DĚTI	
NÁZEV FAKTORU	KONKRETIZACE
1. Komunikace rodičů mezi sebou	➔ dodržování dohody rodičů na péči
2. Komunikace rodičů s dítětem	➔ vysvětlení a pochopení dané situace
3. Vzdálenost bydliště rodičů	➔ zachování jistot (škola, kamarádi, kroužky)
4. Stálost výchovného prostředí	➔ sjednocení přístupu rodičů k dítěti
5. Zachování řádu	➔ denní režim (strava, hygiena, spánek)
6. Zázemí v nově vzniklých domovech	➔ vlastní pokoj
7. Finanční situace rodičů	➔ zaopatření dítěte po rozvodu
8. Noví partneři rodičů	➔ přijetí nevlastního dítěte
9. Širší rodina	➔ ovlivňování dětí příbuznými
10. Věk dítěte	➔ děti předškolního věku
11. Osobnost dítěte	➔ osobní vyrovnání se s danou situací

V tabulce můžeme vidět faktory, které ovlivňují dopady SP na děti. Faktorů, jež byly vybrány, je celkem 11. V levém sloupci je název faktoru a v pravém sloupci nalezneme jeho konkretizaci čili bližší vysvětlení. A abychom mohli faktory lépe specifikovat, ukážeme si v tabulce na následující straně příklady vět, které vhodnost zařazení vybraných faktorů do výzkumu diplomové práce dokládají.

Tabulka 3: Faktory a jejich konkrétní příklady ve výzkumu

NÁZEV FAKTORU	PŘÍKLAD VĚT Z PROVEDENÉHO VÝZKUMU
1. Komunikace rodičů mezi sebou	<i>„Komunikujeme spolu normálně. Nemáme se problém na něčem domluvit. Nechtěli jsme, aby malá přišla o maminku nebo o tatínka...“</i>
2. Komunikace rodičů s dítětem	<i>„Dětem jsme vysvětlili, proč už spolu nejsme a nemůžeme být. Jsou velmi chápavé, takže to vzaly jako fakt.“</i>
3. Vzdálenost bydliště rodičů	<i>„Bydlíme dvě ulice vedle sebe. Napíšu, že jdu a čeká na mě se sestrou před domem.“</i>
4. Stálost výchovného prostředí	<i>„To u mámy nemusíme, takže se někdy těšíme na to, až budeme u ní večer na tabletu.“</i>
5. Zachování řádu	<i>„Snažíme se jí to zachovat stejně. Neděláme to tak, že by ji jeden dával spát v 8 a druhý třeba v 10.“</i>
6. Zázemí v nově vzniklých domovech	<i>„U táty třeba chtěly každý postel v jiném rohu pokoje, u nás mají zase dvoupatrovou. Snažíme se, aby děti měly pocit, že tím, že jsme šli s exmanželem od sebe, oni můžou jen získat. Že je pořád milujeme stejně.“</i>
7. Finanční situace rodičů	<i>„Matka ho hodně uplácí.“</i>
8. Noví partneři rodičů	<i>„Táta a K. by na sebe neměli křičet, bít se a nadávat si sprostě.“</i>
9. Širší rodina	<i>„V. je ovlivňována bývalou tchýní. Snaží se ji dostat na svoji stranu, takže mě před malou neustále špiní.“</i>
10. Věk dítěte	<i>„Určitě bych střídavku nedoporučovala u dětí, co chodí do školky.“</i>
11. Osobnost dítěte	<i>„Je hodně citlivý. Je to takový mazlíčí se vztekloun.“</i>

Jednotlivé faktory ovlivňují každé dítě jiným způsobem. Některé z dětí ovlivňují pozitivně, jiné negativně. V tabulce můžeme vidět mix jak pozitivních, tak negativních faktorů, jež mají na děti svěřené do SP dopad.

Analýza dětské kresby

Všechny děti se SP dotkla nějakým způsobem. Některé se s ní vyrovnaly lépe, jiné zase trošku hůř. Některé děti se však se SP dosud nevyrovnaly a je možné, že se s ní ani nevyrovnají. Čím více jsou děti inteligentní, tím více o rozchodu rodičů přemýšlí a dávají si rozchod rodičů za vinu. O to více poté chtějí, aby se maminka vrátila k tatínkovi a žili společně jako rodina stejně, jako tomu bylo dřív.

Toto dosvědčuje fakt, že děti z rodiny A i C přijmuly SP jako fakt. S novou situací v rodině se vžily a přijmuly ji za svou. Vysvětlena jim byla obdobným způsobem jako dětem v dalších rodinách. Avšak **děti z rodin D a E přistupují k celé situaci odlišně**. Obě děti nakreslily obrázek jejich rodin černobíle, bez použití pastelek. Všechny ostatní děti použily při kreslení barvy. Přitom v rodině E SP funguje, zatímco u rodiny D není tento model výchovy zcela optimální. Podobnosti jsou však hlavně v jiných věcech. Shoda je především v tom, že **obě děti prahnou po celé rodině**. Děti o celé situaci hodně přemýšlí, přejí si, aby se máma vrátila k tátovi. **Obě jsou nadprůměrně inteligentní**. Na obrázek rodiny E chlapec nenakreslil maminku, jelikož dle jeho slov „*maminka mezi nás nepatří*.“ Chlapec nemůže matce odpustit, že od táty odešla. To stejné vidíme i u dívky z rodiny D.

Oběma dětem chybí úplná rodina. Rodiče mají děti rády, i když každé jiným způsobem. Dětem je líto, že nemůžou trávit čas společně jako rodina. Obě jsou přecitlivělé, tato rodinná situace je velmi tíží. Obě by si přály, aby byli rodiče zase spolu a všichni chodili na výlety stejně, jako tomu bylo dříve. Děti tíží, že rodina nefunguje tak, jak rodiny jejich kamarádů.

Naproti tomu děti z rodin A, B a C o těchto věcech vůbec nepřemýšlejí. Situace se jich však dotýká neméně, a tak bude podrobnějším způsobem v následující kapitole práce objasněno, jak SP působí na všechny děti, jež tvoří základní vzorek výzkumu.

6 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

To, jaké dopady bude mít SP na děti, **záleží hlavně na vztahu jejich rodičů**, který se projevuje v této situaci především **v rovině komunikace**. Vztah rodičů k sobě navzájem se poté odráží na dětech, jelikož děti předškolního věku již způsob komunikace mezi rodiči vnímají. A na základě toho, jak se oba rodiče k dané situaci staví, má potom také SP na děti dopad.

Při kladném zhodnocení všech podmínek (faktorů) budou negativní dopady SP na děti velmi malé. Výzkum prokázal, že pozitivní či neutrální vliv má SP na děti z rodin A a C. Mírně negativní dopad se projevuje u chlapce z rodiny E. U dětí z rodin B a D jsou dopady SP prokazatelně negativní. Faktory ovlivňující dopady SP na děti jsou zde v zásadě nevyhovující, dosvědčují to i reakce dětí. V tomto případě jak matky, tak otcové chtějí získat děti do své péče, a tak se o děti přetahují. Rodiče zde neberou absolutně ohled na přání dětí, ale jde jim jen o to, aby se druhému z rodičů pomstili. Toto se tak velmi negativním způsobem odráží na dětech. Konkrétní dopady budou řečeny v textu níže. Nejprve se ale podíváme na to, jak se SP projevovala vzhledem k dětem v rámci jednotlivých kategorií, jež jsme si ve výzkumu práce stanovili.

V rámci kategorie „Přístup rodičů ke střídavé péči“ se objevilo několik **postojů, které rodiče ke SP zaujímají**. Ve většině případů si rodiče s partnerem přestali rozumět, a tak se začali hádat. Jelikož se ale oba chtěli dále na výchově dětí podílet, podali návrh k soudu, který rozhodl o svěřením dítěte do SP. U rodin A, C a E je přístup k dětem skrze tuto problematiku kladný. *„Maminka mi říkala, že protože mě mají oba moc rádi, tak by se mnou chtěli trávit stejný čas. I když je podle soudů věk předškolních dětí nízký a nelze tak k jejich názoru přihlížet, v některých případech rodiče **přání dětí** vyhověli. „My jsme ale k tátovi s bráchou nechtěli přestat jezdit, protože ho máme rádi. Dobře se o nás stará.“*

Ne všichni rodiče ale jednájí v zájmu dítěte, a tak má také tento postoj na dané děti vliv. *„Otec usiloval o svěřením syna do své péče. Já jsem ale také trvala na tom, že chci mít syna u sebe. A tak se rozhodl bojovat. No a soud mu vyhověl. Já sem byla zásadně proti. Ale otec na tom trval.“* V případě rodiny D dívka chce, aby rodiče bydleli spolu. Momentálně má však dívka blíže k tatínkovi, jelikož jí to dle matky i s babičkou vtloukají neustále do hlavy. Matka s modelem SP razantně nesouhlasí. *„Malá nemá svoje místo, domov, jezdí každé 3 dny s batůžkem tam a zpět už přes 2 roky.“*

V rámci kategorie „Výchovné prostředí dítěte“, kterou se rozumí **prostředí, ve kterém dítě potřebuje zažívat pocit bezpečí a jistoty**, vyvstaly tyto souvislosti. Všichni participanti bydlí od sebe v pěší či dojezdové vzdálenosti, tudíž všem dětem zůstala stejná MŠ, stejné kroužky i kamarádi. „*Nemění školku, vidá stejné kamarády, má ty kroužky, takže to je podle mě nejdůležitější. Celé se to snažíme přizpůsobit tak, aby to mělo na ni co nejmenší dopad.*“ V případě rodiny A se rodiče snaží svůj **výchovný přístup** k dceři maximálně sjednotit. „*Tak my máme třeba takový ten večerní režim, kdy se ona nají, okoupe, my jí přečteme pohádku a ona jde spát, takže to tak máme jako oba dva stejně.*“ V případě rodiny C se zase rodiče snaží maximálně podporovat přání dětí. „*S dětmi komunikujeme, řešíme s nimi jejich přání...u táty chtěly třeba každý postel v jiném rohu pokoje, tak jsme jim vyhověli.*“

Ne však každé dítě má u rodičů svůj **osobní prostor**. V případě rodiny D dívka nemá u matky svůj vlastní pokoj, a proto ji to pravděpodobně i více táhne k otci, který se ji snaží ve všem podporovat. Často je to však na úkor matky, ke které poté dcera od tatínka nechce jít. Dcera je u otce také velmi dobře finančně zabezpečena, jelikož otci s výchovou pomáhá jeho matka čili babička dívky. Negativní dopad má tento způsob výchovy v tom, že je dcera velmi rozmazlená. „*Manžel víc dává na tu materiální stránku, což jsou drahé hračky, tablet, což u malé zatím bohužel vyhrává.*“ Taková situace je však ve více rodinách. Materiálními dary se snaží získat si syna i matka z rodiny E. „*Maminka ho rozmazluje. Hodně ho uplácí. U mě musí pomáhat a u maminky sedí na tabletu.*“ Tato situace tak znevýhodňuje druhého rodiče, a proto tento způsob výchovy není vzhledem k dítěti vhodný. **Děti často situace využívají** a v případě, že se jim nelíbí u jednoho rodiče, chtějí jít „na tablet“ za rodičem druhým. „*To u mámy nemusíme, takže se někdy těšíme na to, až budeme u ní večer na tabletu*“ (rodina C).

V rámci kategorie „Další členové rodiny“ byl rovněž prokázán **vliv ostatních členů rodiny na děti**. Na děti už nemají vliv jen jejich rodiče a nejbližší rodina (kromě MŠ), ale i noví partneři rodičů, kteří vstoupili do života dětí. Na některé děti mají tito noví partneři rodičů velmi pozitivní vliv. Chlapec z rodiny B např. říká novému partnerovi matky „tati.“ „*Jezdíme spolu na výlety, naučil mě hrát basket. To mě strašně baví. Tatínek se na můj zápas ještě ani jednou nepřišel podívat.*“ Otec z rodiny C si také našel novou přítelkyni. „*No a tatínek si zase našel novou tetu. K té jezdíme na víkendy a je to super. Můžeme chodit na procházky všichni spolu.*“ V těchto dvou případech je vliv nových partnerů rodičů na děti pozitivní.

Ne všude však mají noví partneři rodičů s dětmi dobrý vztah. Negativní dopad na děti mají noví partneři rodičů v rodinách A a B. Nové tety jsou k dětem odměřené, křičí na ně, rozkazují jim nebo jim nedovolují různé věci, což se dětem vůbec nelíbí. „*Protože si vždycky půjčím nějakou bráchovu hračku a teta hned chce, ať mu ji vrátím. Ale já nechci. Teta po mně pořád něco chce. Ona se tak asi narodila!*“ V případě rodiny B probíhají u otce s jeho novou partnerkou časté hádky. „*No třeba táta a K. by na sebe neměli křičet, bít se a nadávat si sprostě.*“ Na děti mají také vliv jejich prarodiče, kteří sdílí s rodiči stejnou domácnost či se na výchově dětí podílejí.

V rámci kategorie „Dítě“ hraje roli nejen věk dítěte, ale hlavně jeho **povaha a inteligence**. Jelikož se pohybujeme v jedné věkové kategorii, nemůžeme děti z hlediska věku mezi sebou porovnávat. O tom, jaký dopad bude SP na děti mít, rozhoduje hlavně temperament a inteligence dítěte. „*Tak malá je takový ztřeštěný extrovert, takže se s tím podle mě vypořádává tak jako dobře*“ (rodina A). Chlapec z rodiny B je mix cholerika s flegmatikem. „*Většina věcí je mu jedno, ale často mívá výkyvy nálad. Když mu třeba něco nejde, tak se hned začne strašně vztekat. Někdy je i agresivní. Je to takový rošťák.*“ Chlapec a dívka z rodiny D a E o dané situaci velmi přemýšlí. Na otázku, která byla chlapci položena, co na obrázek nakreslil, odpověděl: „*obrázek značí náš život. Maminka tam není, protože mezi nás nepatří.*“ Chlapec je citlivý a celou situaci velmi prožívá. Dívka si je zase moc dobře vědoma toho, že pro ni rodiče udělají, co jí na očích uvidí. Toto znázorňuje i korunka, kterou si v rámci kresby nakreslila na hlavu. Skrývá tajemství, které se podle ní přece neříká.

Konkrétní příklady dopadů SP na děti

SP má na děti předškolního věku celou řadu pozitivních i negativních dopadů. Zde si shrneme a vyjmenujeme dopady, které má SP na děti v rámci našeho výzkumu:

Pozitivní dopady:

- pravidelný a rovnocenný kontakt dětí s oběma rodiči
(dítě neztratí pouto k jednomu z rodičů i po jejich rozvodu či rozchodu)
- noví lidé v životě dítěte
 - partneři rodičů a jejich širší rodina
 - sourozenci (nevlastní)
 - přátelé a kamarádi
- rodiče si odpočinou od dětí a děti od rodičů
- lepší vyrovnání se se změnami do budoucna
- děti mají díky odlišnému životnímu stylu větší rozhled
- dvojnásobné oslavy narozenin, svátků, Vánoc apod.
- nové zázemí pro děti (nový pokoj, hračky)
- větší samostatnost dětí

Negativní dopady:

- dvojí zázemí (chybí jedno stabilní prostředí)
 - dítě neví, kam patří (kde je jeho domov)
 - stěhování věcí
- děti špatně zapadají do kolektivu
 - uzavření se do svého vlastního světa
 - agresivita
 - nenávisť k pohlaví, které dětem ublížilo
- děti předčasně dospívají a přichází tak o kus bezstarostného dětství
- může nastat problém v reprodukční rodině
- odlišnost pravidel a výchovného stylu rodičů narušuje řád v životě dítěte
- zneužívání rodinné situace
- psychosomatické potíže
 - pomočování se

Děti předškolního věku nemají rády změny. Potřebují mít v životě řád a prožívat pocit lásky, bezpečí a jistoty. V rámci SP však pro děti nastává v jejich životě řada změn, se kterými se musí nějakým způsobem vyrovnat. Reakce dětí se různí.

V rámci výzkumu diplomové práce reagovaly děti na změny spojené se SP následovně:

- smutek
- úzkost
- agresivita (již zmíněno)
- vztek a zlost
- plačtivost (velká přecitlivělost)
- roztěkanost (neschopnost se soustředit)
- pomočování se (již zmíněno)
- záchvaty pláče
- ostříhání si vlasů na půlce hlavy (pocit zoufalství)
- nenávisť
- skřípání zubů ve spánku
- izolace (uzavření se do vlastního světa)

V souvislosti se všemi změnami, které pro děti v rámci SP nastaly, navštívily 3 z 5 dětí psychologa (B, D, E). Chlapec z rodiny B dochází k psychologovi pravidelně. V rodině D navštěvují psychologa i rodiče. U rodiny D a E je největším přáním dětí, aby byla rodina zase pohromadě. Se SP razantně nesouhlasí rodiče B a D. V rodinách B, D, E také vážne nejvíce komunikace mezi rodiči. Skrze pozitivní dopad má SP na děti z rodin A a C, kde komunikace mezi rodiči funguje téměř bezproblémově.

7 DISKUZE

V ČR se počty dětí svěřených do SP zvyšují, avšak velmi pomalu. Tento druh výchovy u nás stále budí kontroverze a drtivá většina dětí je dosud svěřována do výlučné péče matek. Ve většině vyspělých států je však tento model výchovy zcela běžným a např. ve Skandinávii je SP prioritou. Jak ve Švédsku, tak v Norsku je model SP soudy běžně nařizován. A i v dalších evropských zemích se počet dětí svěřených do SP v prvním soudním stání pohybuje kolem 15 %, což je ve srovnání s cca 5 % v ČR značný rozdíl (ct24.ceskatelevize.cz, 2014, [online], čl. Střídavá péče: Ve Skandinávii je prioritou, v Česku výjimkou). Na péči o dítě by se však měli podílet oba rodiče, jelikož dogma, že dítě patří matce, již dnes neplatí (msn.com, 2019, [online], čl. Střídavá péče v zahraničí funguje, u nás je to stále problém).

Dopady SP na děti předškolního věku nebyly v ČR vůbec zkoumány. Celkově v českém prostředí neexistuje dostatečné množství studií, které by ukazovaly důsledky tohoto výchovného uspořádání. **Kromě této diplomové práce se samostatně dětmi předškolního věku v ČR nezabývá žádná studie**, a tak budou námi dosažené výsledky porovnány se studií, jež byla publikována na Stockholmské univerzitě ve Švédsku v roce 2017. Celá studie byla realizována v období od 13. prosince 2016 do 10. května 2017 a pracovalo na ní celkem 6 výzkumníků jak ze Stockholmské univerzity, tak z Uppsalské univerzity, a také z Karolínského institutu, jež sídlí rovněž ve Stockholmu.

Studie nese název „*Preschool children living in joint physical custody arrangements show less psychological symptoms than those living mostly or only with one parent.*“ V českém překladu „*Předškolní děti žijící ve střídavé péči vykazují méně psychologických příznaků než děti, které žijí víceméně s jedním, anebo pouze s jedním rodičem.*“

Cílem této švédské studie bylo porovnat psychologické příznaky uváděné rodiči a předškolními učiteli mezi skupinami dětí ve věku od 3 do 5 let. Data byla získána ze švédské populační studie Děti a rodiče v centru pozornosti, jejímž cílem bylo vyhodnotit rodičovské programy nabízené rodičům předškolních dětí v Uppsale. Studie byla schválena Regionální etickou revizní radou v Uppsale, a proto všechny postupy přispívající k této práci byly v souladu s původní deklarací Helsinek a jejími pozdějšími změnami. Na začátku výzkumu byl však v rámci věkové skupiny předškolních dětí, na kterou se výzkum zaměřuje, tento výchovný model zpochybněn (Acta Paediatrica, 2017, [online], s. 294).

Analytický vzorek tvořilo 3656 švédských dětí ve věku 3-5 let žijících ve 4 rodinných uspořádáních – rodina úplná, SP, děti žijící většinou s jedním rodičem a děti žijící ve výlučné péči jednoho rodiče.

Studie byla provedena pomocí švédské **dotazníkové metody** (Dotazník síly a obtížnosti) o kladných a záporných hodnotách a je navržena tak, aby ji vyplnili rodiče nebo učitelé dětí. Tento typ dotazníku je široce používaný screeningový nástroj pro emoční a behaviorální problémy dětí. Výsledky studie byly poté změřeny. Odlišnost této studie od výzkumu diplomové práce tak spočívala jak ve výzkumném vzorku, tak v počtu zkoumaných dětí (kvantitativní výzkum) a v metodě, kterou byla studie provedena.

Z výsledků švédské studie vyplynulo, že děti žijící ve SP vykazují méně duševních problémů než děti, jež byly svěřeny do výlučné péče jednoho rodiče či dětí, které tráví více času u jednoho z rodičů. Podle vyhodnocení dotazníků, jež byly vyplňovány rodiči, dosahovaly děti ve SP a v úplných rodinách podobných hodnot, dle dotazníků získaných od učitelů dětí byla naměřená hodnota psychických problémů u dětí předškolního věku v rodinách úplných nižší. Výzkum tak dospěl k závěru, že SP není spojena s větším množstvím psychických problémů u dětí ve věku 3-5 let, avšak podotýká, že by bylo vhodné provést longitudinální studii, která by u dětí zohledňovala možné separační rozdíly.

Jak ve Švédsku, tak u nás v ČR je do SP svěřeno větší množství dětí starších 6 let než dětí předškolních. V roce 2017 bylo do SP ve Švédsku svěřeno daleko menší množství dětí předškolního věku než dětí školou povinných, a to hlavně z toho důvodu, že v tomto nízkém věku dětí jsou spolu rodiče většinou ještě stále sezdáni či spolu alespoň bydlí. I tak ale velká většina předškolních dětí s odloučenými nebo rozvedenými rodiči žije s oběma rodiči, a to buď ve stejném (27 %) nebo nerovnoměrném (60 %) uspořádání. Data z ČR nejsou v tomto ohledu dostupné. Tato tendence ke sdílení rodičovství, když se rodiče rozdělí a žijí odděleně, je výsledkem dlouhodobého politického závazku zapojit otce do severských rodinných politik.

Český OZ z roku 2012 svým zněním neupřednostňuje žádnou z forem výchovy nad ostatními, pouze udává podmínku, že tato musí být v zájmu dítěte, který je však také velmi těžko uchopitelný. Soud má tak v ČR velkou svobodu v posuzování, který typ péče je u konkrétního případu nejvhodnější. Zlomový byl v ČR náleží ÚS ze dne 26. 5. 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13 a to právě kvůli tzv. presumpci střídavé péče. Tento náleží rozpoutal odbornou i laickou diskusi, která vedla k dnešní polarizaci společnosti. Uvedeným nálezem byla totiž formulována premisa, že nejlepším zájmem dítěte je, aby bylo v péči obou rodičů, a pokud jsou

splněné zákonné podmínky, tak by měla být SP pravidlem a nikoli výjimkou (Fidrmucová, 2017, s. 279). Tímto byla ÚS nastavena SP jako norma a ostatní formy péče o děti jako druhotná řešení.

Jak již ale bylo zmíněno dříve, nový OZ z roku 2012 SP do role primární péče o dítě po rozvodu rodičů nestaví. Neschopnost jakékoli dohody mezi rodiči by měla být podle některých soudců dokonce vylučujícím faktorem pro rozhodnutí o modelu SP. Proti vůli matky je velmi náročné SP v rodině prosadit. A také podle stanoviska veřejného ochránce práv není SP nejvhodnějším řešením, pokud s ní jeden z rodičů nesouhlasí. Za této situace se totiž zvyšuje riziko nebezpečí opakovaného řízení o uspořádání vztahů k dítěti.

Když se rodiče rozvedou, je především **duševní zdraví dětí** v ohrožení. Oba výzkumy se shodují v tom, že pokud mají děti s rodiči špatný vztah a hrozí jim vyšší riziko konfliktu, odráží se to i na jejich psychickém zdraví. Dobré životní podmínky dětí tak souvisí po rozvodu rodičů s tím, jak děti žijí a jaký je jejich vzájemný kontakt s rodiči po odloučení. Žít střídavě s oběma rodiči po oddělení rodiny zvyšuje pravděpodobnost, že děti dostanou podporu od svých otců, což má pozitivní dopad na duševní pohodu dětí.

Studie rovněž potvrdila **lepší výsledky dětí** žijících ve SP ve školských zařízeních než u dětí, jež jsou ve výlučné péči jednoho z rodičů. Toto potvrzují i 2 rodiny v rámci výzkumu diplomové práce. „*Paní učitelka ve školce naše děti pořád chválí, jak obrovský přehled mají ve všem možném.*“ Socioekonomické faktory, úroveň konfliktů mezi rodiči, kvalita vztahů mezi rodiči a dětmi a osobnosti dětí jsou důležité faktory, které přispívají k pozitivním dopadům SP, ale nemohou plně vysvětlit vztah mezi různými životními podmínkami a blahem dětí.

Při SP je důležité, aby spolu rodiče dobře vycházeli a dokázali spolu komunikovat. Odpadají zde potom problémy, kdy jeden z nich potřebuje rytmus ve střídání dítěte upravit. V tomto aspektu se tak výzkum diplomové práce se švédským výzkumem plně shoduje. Navzdory této intenzivní diskusi o vhodnosti SP pro děti předškolního věku je výzkum této věkové skupiny omezený. Obavy z této praxe vyplývají především kvůli teorii attachmentu neboli **teorii citové vazby**. Pro zdravý vývoj dítěte je důležité si vytvořit k pečujícím osobám bezpečnou citovou vazbu. V rámci SP jde zejména o riziko odloučení se od matky, což se potvrdilo i v rámci našeho výzkumu. Žádné z dětí nechce ztratit pravidelný kontakt s matkou, avšak o pravidelný kontakt s otcem nemají někteří z participantů až tak eminentní zájem. Ačkoliv otce ztratit nechtějí.

Švédská studie si přiznává **nedostatečný výzkumný vzorek dětí ve SP** (v porovnání s ostatními formami výchovy), a proto se také nezaměřuje velmi na čas, který děti s rodiči stráví, ale na počet dnů, kdy dítě u rodiče zůstává přes noc. Proto bylo také o výsledcích tohoto výzkumu hodně diskutováno a některé fakty zde byly přímo zpochybňovány.

Při porovnání švédského výzkumu s výzkumem diplomové práce je nutno podotknout, že výsledky výzkumu diplomové práce byly v kontextu psychického zdraví dětí spíše záporné, ačkoli švédský výzkum uvádí spíše kladný dopad SP na děti (v porovnání s ostatními formami výchovy). Výzkumný vzorek a forma výzkumného šetření se však v obou výzkumech rapidně lišila, tudíž bylo na místě rozdílnost ve výsledcích očekávat.

Studie však používala řadu nevalidních výsledků, které rodiče v dotazníkovém šetření uváděli. Ve studii se uvádí, že výzkum ohledně dopadu SP na děti byl kromě Švédska proveden jen v USA a v Austrálii. **Celkem tak byly ve světě provedeny pouze 4 výzkumy, které by se čistě zabývaly dopadem SP na děti předškolního věku.** Lze tedy říct, že studie zabývající se dopadem SP na předškolní děti jsou velmi vzácné. Proto se také soudy, jež rozhodují o uspořádání života dětí po rozvodu či rozchodu rodičů, spoléhají hlavně na klinická pozorování a interpretaci vývojové psychologie, zejména tedy na teorii attachmentu (Acta Paediatrica, 2017, [online], s. 295).

Pokud si shrneme psychické následky, které v dětech SP zanechala, podle švédského výzkumu hodnotili učitelé v mateřské škole psychické problémy dětí jako méně závažné než rodiče. Podle učitelů i rodičů trpěli chlapci více psychickými problémy než dívky. Toto potvrzuje i výzkum diplomové práce. **Oba výzkumy se shodují v tom,** že čím jsou rodiče dětí mladší a čím je vzdělání rodičů nižší, o to negativněji se SP na dětech odráží. Diplomová práce nemůže porovnat SP s výlučnou péčí jednoho rodiče, jelikož se na tento problém práce nezaměřuje.

Dle výsledků výzkumu diplomové práce však nemůže být podporována myšlenka rodičů ze švédské studie, že děti ve SP mají stejnou úroveň psychických potíží jako děti žijící v intaktních rodinách. **Diplomová práce se přiklání spíše ke švédským učitelům,** dle kterých děti žijící v modelu SP prokazují více negativních psychických symptomů než děti žijících v intaktních rodinách (Acta Paediatrica, 2017, [online], s. 297, [cit. 2020-04-23], dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/apa.14004>).

ZÁVĚR

Vysoká rozvodovost je realitou řady států. V Česku se rozpadá přibližně každé druhé manželství, které je v mnoha případech spojeno s bojem o děti. Střídavá péče je však u nás stále kontroverzním tématem, jelikož české soudy svěřují děti v drtivé většině případů do výlučné péče matky. Procento svěřování dětí do střídavé péče se sice zvyšuje, avšak v porovnání např. se Švédskem je pořád toto procentuální číslo velmi malé. Dítě však potřebuje mít ve svém životě jak mužský, tak ženský vzor. Pokud dítě vyrůstá jenom s jedním z rodičů, bude mu tento rodičovský model do budoucna chybět. České soudy však mají v institut střídavé péče nedůvěru, jelikož mají obavy z negativních dopadů střídavé péče na dítě z hlediska nuceného střídání výchovného prostředí. Ve skutečnosti se tak děje však proto, jelikož soudy neznají skutečné vlivy tohoto uspořádání na děti.

Diplomová práce se tak snaží v rámci kvalitativního výzkumu alespoň částečně objasnit dopady střídavé péče na dítě, konkrétně tedy na děti předškolního věku, jelikož v České republice neexistuje výzkum, který by se touto problematikou zabýval. Výzkum se snaží také posoudit, v jakých případech je vhodné a v jakých případech je zcela nevhodné se pro tento model výchovy rozhodnout. V českém prostředí jsou totiž pořád zakotveny stereotypy o mateřské a otcovské roli, na jejichž základě je při svěřování dětí do péče rodičů rozhodováno.

V diplomové práci tak bylo stanoveno několik cílů, kterých je potřeba v rámci teoretické a empirické části práce dosáhnout. Hlavním cílem diplomové práce bylo zjistit, jaké dopady má střídavá péče na děti předškolního věku a za jakých podmínek je střídavá péče pro děti vhodná. Dílčím cílem práce bylo objasnit, jak na děti střídavá péče působí a dále zjistit, co takto nastavená péče dětem přináší.

V rámci teoretické části práce jsem se nejprve zaměřila na objasnění problematiky současného fungování rodiny, kde jsem více rozvedla tematiku role rodičů ve výchově a rozpad rodiny. Ve stručnosti zde byly také popsány druhy porozvodové péče o děti. Poté byla v rámci druhé kapitoly podrobněji rozebrána problematika střídavé péče, která je ústředním tématem diplomové práce. A v poslední kapitole teoretické části práce bylo blíže popsáno předškolní období dítěte, kde byla vzhledem k tématu práce vyzdvížena problematika emočního vývoje dítěte v předškolním věku. Nechyběla zde ani tematika kresby, která byla použita i jako jedna z metod empirického výzkumného zkoumání.

V rámci empirické části práce jsem se pomocí triangulace výzkumných metod (polostrukturovaný rozhovor, analýza dětské kresby a analýza dokumentů), do níž byli zapojeni

rodiče mající děti ve střídavé péči a jejich děti, které jsou ve střídavé péči, snažila zjistit a objasnit cíle mé diplomové práce, které tak na základě úspěšného provedení výzkumu byly naplněny. Veškeré faktory, které ovlivňují dopady SP na děti, mají v konečném důsledku největší podíl na tom, jak se bude vzniklá situace v rodině na dětech odrážet. Tedy zda bude mít střídavá péče na děti spíše pozitivní či negativní dopad. Bylo zjištěno, že pokud spolu bývalí partneři i po vzájemném odloučení spolupracují a funguje mezi nimi komunikace, má toto na děti pozitivní dopad. Již děti v předškolním věku totiž způsob komunikace mezi rodiči vnímají a pokud komunikační rovina mezi rodiči nefunguje, má tato situace neblahé dopady hlavně na dítě.

Výzkum diplomové práce je jediným svého typu, který se zabývá v České republice dopady střídavé péče na děti předškolního věku. Výzkumy, které na toto téma byly provedeny, se zabývají převážně dětmi staršími, a tak považuji výsledky tohoto výzkumu za nedocentitelné. Podobných výzkumů by však bylo vhodné provést daleko více. Z výzkumu vyplývá, že způsob, jakým se oba rodiče k dané situaci staví, má vliv na prožívání této situace daným dítětem. V případě nefunkční spolupráce mezi rodiči má střídavá péče velmi neblahý dopad na duševní zdraví dětí. Dopady střídavé péče na dítě rovněž ovlivňuje prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, a také osoby, které se na výchově dítěte podílejí. Velikost dopadu střídavé péče na dítě ovlivňuje především osobnost dítěte, konkrétně jeho temperament. Vzrušivost dítěte rozhoduje o tom, jak se dítě s danou situací vypořádá.

V České republice přibývá otců, kteří se chtějí rovnoměrně podílet na péči a výchově svých dětí. Pokud však matka trvá na svěření dítěte do své péče, stává se pro otce vzhledem k genderové asymetrii celá situace velmi náročnou. Avšak i otcové si chtějí prosadit svá práva. A proto by rodiče měli zohledňovat především zájmy dětí, a to i navzdory jejich nízkému věku. Dítě za situaci, která v rodině nastala, nemůže. Tento fakt by měly zohledňovat také soudy. Zaměřit by se měly především na komunikaci mezi rodiči, jelikož na ní je situace po svěření dítěte do péče převážně postavena.

Pokud si celou situaci shrneme, tak to, jaké dopady bude střídavá péče na děti mít, záleží především na vztahu jejich rodičů, jenž se v této situaci projevuje hlavně v rovině komunikace. Tento vztah se poté odráží na dětech a má na ně i podle toho dopad.

V dnešní době nestačí o problematice střídavé péče pouze diskutovat, ale měly by se v této oblasti začít provádět odborné psychologické a sociologické studie. Tyto studie by se mohly zabývat jak dopadem střídavé péče na děti od předškolního věku až do dospělosti,

tak by mohly mezi sebou porovnávat dopad dalších forem péče o děti po rozvodu či rozchodu rodičů. Výsledky diplomové práce by měly být přínosem jak pro rodiče, kteří se dostanou do této svízelné situace, tak pro OSPOD či další odborníky, jež mají určitý podíl na rozhodnutí soudu při svěřením dítěte do péče.

A jelikož se ne všechny děti dokážou s novou rodinnou situací vypořádat samy, viděla bych jako obrovský přínos, kdyby byli zavedeni školní psychologové do mateřských škol právě tak, jako jsou již ve školách základních. Pokud v rodině dítěte nepanuje dobrá situace, projevuje se to v chování dítěte v mateřské škole. Toho si paní učitelky všímají, avšak vzhledem k počtu dětí ve třídách není v jejich silách tyto problémy řešit. Na základě praxe v mateřské škole, kde bylo několik dětí svěřených do střídavé péče, bych viděla zavedení školního psychologa do mateřských škol jako jedno z řešení, které by dětem z rozvrácených rodin pomohlo.

Tato problematika by se dala dále zkoumat v rámci kvantitativního výzkumu, kde by bylo možno zkoumat následující hypotézu:

H: Zvyšující se podíl otců, kteří chtějí své dítě do péče, má vliv na zvyšující se procento dětí svěřených v České republice do střídavé péče.

Vzhledem k výše uvedeným poznatkům bych navrhovala větší míru zkoumání dopadu jak střídavé péče, tak i dalších druhů porozvodové péče na děti.

ZDROJE

Seznam použité literatury

1. BAKALÁŘ, Eduard a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1089-2.
2. BERGER, Maurice, GRAVILLON, Isabelle. *Když se rodiče rozvádějí: Jak pochopit citění dítěte a jak mu pomoci*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-843-2.
3. CAJTHAMLOVÁ, Kateřina. *Abeceda moderního rodiče*. Praha 3: Vyšehrad, 2017. ISBN 978-80-7429-913-1.
4. COGNET, Georges. *Dětská kresba jako diagnostický nástroj*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0499-2.
5. ČÁBALOVÁ, Dagmar. *Pedagogika*. Praha 7: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-2993-0.
6. DAVIDO, Roseline. *Kresba jako nástroj poznání dítěte: Dětská kresba z pohledu psychologie*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-415-1.
7. DOČKAL, Petr. *Střídavá péče v aplikační praxi soudů*. Praha, 2016. Rigorózní práce. Univerzita Palackého v Olomouci.
8. GJURIČOVÁ, Šárka, KUBIČKA, Jiří. *Rodinná terapie: Systemické a narativní přístupy*. 2. vyd. Praha 7: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2390-7.
9. HOSKOVCOVÁ, Simona. *Psychická odolnost předškolního dítěte*. Praha 7: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1424-8.
10. HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. Praha: C. H. Beck, 2015. ISBN 978-80-7400-552-7.
11. JAKUBCOVÁ, Renata. *Pro rodiče: Nejen o výchově*. Olomouc: P-centrum, 2013. ISBN 978-80-905377-3-6.
12. JEDLIČKA, Richard a kol. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: Prevence životních selhání a krizová intervence*. Praha 7: Grada Publishing, 2015. ISBN 978-80-247-5447-5.
13. KANTOROVÁ, Jana a kol., ed. *Vybrané kapitoly z obecné pedagogiky II*. Olomouc: Hanex, 2010. ISBN 978-80-7409-030-1.
14. KOLLÁRIKOVÁ, Zuzana, PUPALA, Branislav, ed. *Předškolní a primární pedagogika*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-585-7.
15. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-5053-2.

16. KUKLA, Lubomír a kol. *Sociální a preventivní pediatrie v současném pojetí*. Praha 7: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-3874-1.
17. KUCHAROVÁ, Věra a kol. *Česká rodina na počátku 21. století: Životní podmínky, vztahy a potřeby*. Praha: Sociologické nakladatelství /Slon/, 2019. ISBN 978-80-7419-275-3.
18. MATĚJČEK, Zdeněk. *Škola rodičů*. Praha 4: MAXDORF, 2000. ISBN 80-85912-29-5.
19. MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Děti a rodiče v rozvodu: Manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0968-3.
20. MIKULCOVÁ, Milena. *Hlavu vzhůru, rodiče: Na výchovu selským rozumem*. Praha 7: Grada Publishing, 2015. ISBN 978-80-247-5606-6.
21. NOVÁK, Tomáš. *Co dítě sděluje, když nakreslí svou rodinu*. Olomouc: Rubico, 2004. ISBN 80-7346-037-8.
22. NOVÁK, Tomáš, CORRADINIOVÁ, Simona, VYPUŠTÁK, Radim. *Kontakt s dětmi po rozvodu: Jak nepřijít o dítě*. Praha 3: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-910-6.
23. NOVÁK, Tomáš, PRŮCHOVÁ, Bohumila. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha 7: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1449-3.
24. OLÁH, Michal, ed. *Střídavá péče o dítě: Cochemská prax v EU – šance pro naše děti*. Praha 6: Spravedlnost dětem – sdružení pro ochranu práv dětí, rodičů a prarodičů, 2016. ISBN 978-80-906373-0-6.
25. PATTON, Quinn Michael. *Qualitative Research and Evaluation Methods*. London: SAGE, 2002. ISBN 978-0761919711.
26. POUPĚTOVÁ, Šárka. *Netrapte se po rozvodu*. Praha 7: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2046-3.
27. SMITH, Heather. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-906-2.
28. SOBOTKOVÁ, Irena. *Průvodce rodičovstvím*. ADAMIRA, 2012. ISBN 978-80-904217-3-8.
29. ŠMOLKA, Petr, MACH, Jan. *Manželská a rodinná trápení*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-448-9.
30. ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha 7: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-3181-0.
31. SKUTIL, Martin. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-778-7.
32. ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. 2. vyd. Praha 1: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1820-3.

33. ŠVAŘÍČEK, Roman, ŠEĐOVÁ, Klára a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 2. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.
34. TEYBER, Edward. *Děti a rozvod: Jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů*. Praha: Návrat domů, 2007. ISBN 978-80-7255-163-7.
35. TRÁVNÍČEK, Milan. *Střídavá péče*. Praha: C. H. Beck, 2015. ISBN 978-80-7400-596-1.
36. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: Dětství a dospívání*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.
37. WHITNEY-PETERSON, Linda, HARDIN, Milton Edward. *Děti v tísní: příručka pro screening dětských kreseb*. Praha 10: Triton, 2002. ISBN 80-7524-237-0.

Články ze sborníků

1. FIDRMUCOVÁ, Anna. *Střídavá péče v rozhodovací praxi ústavního soudu*. Právní rozhledy, 2017, roč. 25, č. 8, s. 279. ISSN 1210-6410.

Seznam elektronických zdrojů

1. BARVÍKOVÁ, Jana. *Cochemská praxe* [online]. Obecně prospěšná společnost Sirius o.p.s., 2019 [cit. 2020-04-10]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/deti-se-zdravotnim-postizenim/rodi-na-ditete-se-zdravotnim-postizenim/cochemska-praxe.shtml>
2. *Cochemská praxe* [online]. Praha: rodič.eu, 2020 [cit. 2020-04-10]. Dostupné z: <http://www.cochem.pro/>
3. DENHAM, Susanne et al. *Preschool Emotional Competence: Pathway to Social Competence?* [online]. George Mason University: Child Development, 2003 [cit. 2020-04-15]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/10867170_Preschool_Emotional_Competence_Pathway_to_Social_Competence
4. *Experiment střídavá péče: rodiče dělají základní chyby, ženou děti do záhuby* [online]. Praha: Vltava Labe Media, 2019 [cit. 2020-04-10]. Dostupné z: <https://www.denik.cz/spolecnost/experiment-stridava-pece-20201014.html>
5. FRENCLOVÁ, Adéla. *Přehled modelů styku a modelů střídání v péči o dítě* [online]. Ostrava: ATLAS GROUP, 2019 [cit. 2020-04-19]. Dostupné z: <https://www.pravni-prostor.cz/clanky/obcanske-pravo/prehled-modelu-styku-a-mo-delu-stridani-v-peci-o-dite>
6. *Graf – Statistika svěřování dětí do střídavé péče v ČR* [online]. Obecně prospěšná společnost Sirius o.p.s., 2018 [cit. 2020-04-10]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/graf-statistika-sverovani-deti-do-stridave-pece-v-cr-216.html>
7. HALLA, Martin. *Do joint custody laws improve family well-being?* [online]. Germany: IZA, 2020 [cit. 2020-04-10]. Dostupné z: <https://wol.iza.org/articles/do-joint-custody-laws-improve-family-well-being/long>
8. *Nejlepší rodiče jsou oba rodiče: Střídavá péče* [online]. Praha 6: e-websolutios, 2008 [cit. 2020-04-10]. Dostupné z: <http://www.childrenofeuropa.cz/o-nas/>
9. NOVÁKOVÁ, Markéta. *Co je cochemská praxe* [online]. Praha 10: WordPress, 2014 [cit. 2020-04-10]. Dostupné z: <https://www.cochem.cz/wordpress/>
10. SIVULA, Tero. *Střídavá péče: Ve Skandinávii je prioritou, v Česku výjimkou* [online]. Praha: Česká televize, 2014 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1052841-stridava-pece-ve-skandinavii-je-prioritou-v-cesku-vyjimkou>

11. *Střídavá péče v zahraničí funguje, u nás je to stále problém* [online]. Praha: Kafe Redakce, 2019 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <https://www.msn.com/cs-cz/lifestyle/lifestyle/st%C5%99%C3%ADdav%C3%A1-p%C3%A9%C4%8De-v-zahran%C4%8D%C3%AD-funguje-u-n%C3%A1s-je-to-st%C3%A1le-probl%C3%A9m/ar-AAJweAX>
12. WILEY, John. *Preschool children living in joint physical custody arrangements show less psychological symptoms than those living mostly or only with one parent*. *Acta Paediatrica* [online]. 2017, s. 294-300 [cit. 2020-04-23]. ISSN 0803-5253. Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/apa.14004>

A) Seznam tabulek

Tabulka 1: Kategorie výzkumu

Tabulka 2: Faktory ovlivňující dopady střídavé péče na děti

Tabulka 3: Faktory a jejich konkrétní příklady ve výzkumu

B) Seznam obrázků

Obr. 1: Znaky současné rodiny (Čábalová, 2011, s. 202)

Obr. 2: Vztahový trojúhelník otec-matka-dítě (zdroj vlastní)

Obr. 3: Průběh Cochemské praxe (cochem.cz, 2014, [online])

Obr. 4: Statistika svěřování dětí do střídavé péče v ČR (sancedetem.cz, 2019, [online])

Obr. č. 5: Výzkumné metody diplomové práce (zdroj vlastní)

Obr. 6: Modely střídání v případě SP (pravni prostor.cz, 2019, [online])

Obr. 7: Grafické znázornění kategorií výzkumu (zdroj vlastní)

C) Seznam zkratk

CEFL – Commission on European Family Law (Komise pro Evropské rodinné právo)

CP – Cochemská praxe

ČR – Česká republika

KFD – Kinetic Family Drawing (Kinetická kresba rodiny)

LPS – Listina základních práv a svobod

MŠ – Mateřská škola

OSN – Organizace spojených národů

OSPOD – Orgán sociálně-právní ochrany dětí

OZ – Občanský zákoník

SP – Střídavá péče

UMPOD – Úřad pro mezinárodně právní ochranu dítěte

ÚS – Ústavní soud

USA – United States of America (Spojené státy americké)

ZOR – Zákon o rodině

D) Právní předpisy:

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 401/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

E) Judikatura:

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 31/96 ze dne 9. 4. 1997

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1554/14 ze dne 30. 12. 2014

Nález Ústavního soudu sp. zn. IV.ÚS 773/18 ze dne 31. 8. 2018

Výbor OSN pro práva dítěte, Obecný komentář č. 14 z 29. 5. 2013 o právu dítěte na to, aby jeho nejlepší zájmy byly předním hlediskem

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Koncept připravených otázek k rozhovoru s rodiči

Příloha č. 2 – Koncept připravených otázek k rozhovoru s dětmi nad kresbou

Příloha č. 3 – Obrázky dětí

Příloha č. 1: Koncept připravených otázek k rozhovoru s rodiči

OTÁZKY K POLOSTRUKTUROVANÉMU ROZHOVORU S RODIČI

1. Z jakého důvodu jste se rozhodli pro střídavou péči?
2. Jakým způsobem funguje komunikace mezi vámi a bývalým partnerem?
3. Jaké změny jste u dítěte po svém rozvodu zpozorovali?
4. Co všechno má po vašem rozvodu na dítě vliv?
5. Jaké povahy je vaše dítě?
6. Jaký vztah má dítě k vašemu novému partnerovi, popř. partnerce tatínka?
7. Jak se liší životní styl u vás a u bývalého partnera?
8. Změnil se nějak výchovný styl; denní režim před střídavou péčí a po ní?
9. Jaké strategie dítě využívá, aby se vyrovnalo s rozpadem rodiny?
10. V čem spatřujete výhody a nevýhody střídavé péče?
11. Jak se liší optimální model výchovy od toho, jak to u vás ve skutečnosti je?
12. Jak byste srovnal/a střídavou péči s výlučnou péčí jednoho rodiče?

Příloha č. 2: Koncept připravených otázek k rozhovoru s dětmi nad kresbou

Téma pro kresbu: „*Moje rodina v pohybu*“

OTÁZKY K ROZHOVORU S DĚTMI

1. Kdo všechno je na obrázku?
2. Co na obrázku děláte? (ty a další členové rodiny)
3. Co se ti na vaší rodině líbí?
4. Co se ti na vaší rodině nelíbí?
5. Komu se chceš podobat, až vyrosteš?
6. Když něco potřebuješ, na koho se obrátíš?
7. Kdo z rodiny tě nejvíc zlobí?
8. Kdybys mohl/a doma něco změnit, co by to bylo?
9. Kdybys měl/a tři přání, co by sis přál/a?

Příloha č. 3: Obrázky dětí

Dítě A

Dítě B

Dítě C

Dítě D

Dítě E

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Aneta Bartošová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Pavla Andrysová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2020

Název práce:	Střídavá péče a její dopady na děti předškolního věku
Název v angličtině:	Shared custody and its impact on preschool aged children
Anotace práce:	<p>Diplomová práce se zabývá střídavou péčí a jejími dopady na děti předškolního věku. Hlavním cílem práce bylo zjistit, jaké dopady má střídavá péče na děti předškolního věku a za jakých podmínek je střídavá péče pro děti vhodná. Dílčím cílem práce bylo objasnit, jak na děti střídavá péče působí a dále zjistit, co takto nastavená péče dětem přináší. Práce je rozdělena na teoretickou a empirickou část. Teoretická část je rozdělena do tří kapitol, které se zaměřují na fungování dnešní rodiny v návaznosti na její rozpad, dále na střídavou péči a nakonec na děti předškolního věku, u nichž je vyzdvižen jejich emoční vývoj. V rámci empirické části práce jsou pomocí triangulace výzkumných metod (polostrukturovaný rozhovor, analýza dětské kresby a analýza dokumentů) nalezeny odpovědi na cíle diplomové práce, které tak byly na základě úspěšného provedení výzkumu naplněny.</p>
Klíčová slova:	Střídavá péče, děti předškolního věku, rodiče, rodina, rozvod, psychický stav

Anotace v angličtině:	This thesis explores shared custody and its impacts on preschool aged children. The main goal of the thesis was to find out the impacts shared custody has on preschool aged children and consequently to find out the circumstances under which it can be beneficial for children. Another goal of the thesis was to show what effect shared custody has on children and also to show how these children can benefit from it. The thesis is divided into two parts, theoretical and empirical. The theoretical part is divided into three chapters focused on a family functionality in terms of its break-up, as well as shared custody of preschool aged children with focus on their emotional development. Empirical part consists of using triangulation of research methods (semi-structured interview, child's drawing analysis and document analysis) to find the answers to the goals of the thesis, which were met based on a successfully carried out research.
Klíčová slova v angličtině:	shared custody, preschool aged children, parents, family, divorce, mental state
Přílohy vázané v práci:	<p>Seznam příloh</p> <p>Příloha č. 1 – Koncept připravených otázek k rozhovoru s rodiči</p> <p>Příloha č. 2 – Koncept připravených otázek k rozhovoru s dětmi nad kresbou</p> <p>Příloha č. 3 – Obrázky dětí</p>
Rozsah práce:	76 s.
Jazyk práce:	Český jazyk